

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Valststiesību zinātņu katedra

Bakalaura darbs

*Nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas valsts vai sabiedriskajām
vajadzībām aktuālākie jautājumi Latvijā*

Saņemts _____ katedrā
200_.g._._____

Sekretāra(-es) paraksts

Pilna laika klātienes nodaļas
6.semestra studente
Ilze Grostiņa
ig06052

Zinātniskais vadītājs
Dr.iur. Anita Rodiņa

Rīga, 2009

Satura rādītājs

Satura rādītājs.....	2
Ievads.....	3
1. Nekustamā īpašuma atsavināšana Satversmē.....	6
1.1. Tiesību uz īpašumu un nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas izpratne un to mijiedarbība.....	6
1.2. Nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas valsts vai sabiedriskajām vajadzībām tiesiskais regulējums.....	11
2. Individīda tiesību aizsardzības iespējas – nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas procesuālie aspekti.....	17
2.1. Tiesību aizsardzības iespējas īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumā.....	17
2.2. Valsts vai sabiedriskajām vajadzībām nepieciešamā nekustamā īpašuma daļas apmērs un tā samērīgums ar tiesību ierobežojumu.....	24
3. Jēdziena „taisnīgas atlīdzības” izpratne un taisnīgas atlīdzības noteikšana.....	28
3.1. Jēdziena „taisnīgas atlīdzības” izpratne.....	28
3.2. Taisnīga atlīdzība kā kompensācija nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumā.....	31
3.2.1. Taisnīga atlīdzība kā kompensācija par īpašumtiesību pāreju.....	31
3.2.2. Taisnīgas atlīdzības noteikšana.....	33
Kopsavilkums.....	39
Anotācija.....	42
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	43

Ievads

Tiesības uz īpašumu ir vienas no Latvijas Republikas Satversmē (turpmāk tekstā – Satversme) nostiprinātajām pamattiesībām. Vispārīgi raugoties uz Satversmē ietverto principu, ka ikviena indivīda tiesības uz īpašumu var tikt ierobežotas, laika gaitā ir izveidojušies vairāki būtiski jautājumi tieši saistībā ar nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām. Nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumā saduras fiziskas vai juridiskas privātās intereses un sabiedrības publiskās intereses, kuras ir noregulējamas vienīgi interpretējot tiesību normas. Laika posmā no Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas¹ līdz 2009.gada 22.maijam Latvijas Republikas Saeima (turpmāk tekstā – Saeima) ir pieņēmusi vairākus masu medijos pretrunīgi vērtētus likumus uz kuru pamata tiek ierobežotas Latvijas Republikas Satversmes 105.pantā noteiktās īpašuma tiesības.

Eiropas Kopienas Tiesas tiesnesis, autoritatīvs tiesību speciālists Egils Levits ir uzsvēris, ka demokrātiskā, tiesiskā, liberālā valsts un sabiedrības iekārtā vispārējās pamattiesību teorijas, iestāžu un tiesu prakses uzdevums ir pamattiesības formēt tā, lai ar vismazākajiem ierobežojumiem saglabātu pēc iespējas lielāku indivīda brīvību un lai vienlaikus novērstu indivīda pamattiesību sadursmes ar kopējām interesēm un indivīdu pamattiesībām.² Tādējādi, izvērtējot Satversmes tiesā ierosināto lietu Nr.2009-01-01 „Par likuma „Par nekustamo īpašumu atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām” 1. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam” pēc SIA „Ziemeļu-Rietumu Tranzīts” un Andra Līpača konstitucionālās sūdzības,³ autore ir skatījusi atsavināmā nekustamā īpašuma daļas apmēra samērīgumu ar indivīda tiesību aizskārumu un faktorus, kas noteiktu daļas apmēra atbilstību sabiedrības interesēm.

Bakalaura darba tēma ir īpaši aktuāla tieši tad, kad papildus jau iepriekš minētajai lietai, Latvijas Republikas Satversmes tiesā (turpmāk tekstā – Satversmes tiesa) ir ierosināta lieta Nr.2009-06-01 „Par likuma „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām

¹ Laika posmā pēc Latvijas PSR Augstākās Padomes Deklarācijas *Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu* pieņemšanas 1990.gada 4.maijā.

² Levits E. *Vispārējās cilvēktiesību teorijas pamati*, Rakstu krājums, Raka, 2003.

³ Par likuma „Par nekustamo īpašumu atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām” 1. panta 1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam: Satversmes tiesas lēmums par lietas ierosināšanu, 2009.gada 13.janvāris.

Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/lem_ierosin_2009_01czyw.htm (aplūkots 2009.gada 1.maijā).

vajadzībām – Dienvidu tilta pār Daugavu 3. kārtas būvniecībai” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam” pēc Modra Ozoliņa konstitucionālās sūdzības.⁴ Minētā likuma pieņemšana Saeimā 2008.gada 9.oktobrī ir izraisījusi plašas diskusijas ne tikai par atsavinātā nekustamā īpašuma īpašnieka tiesību aizskāruma apmēra samērīgumu ar sabiedrības interesēm, bet arī par iespējamu tiesību normu regulējuma trūkumiem. Arī Saeima 2009.gada 23.aprīlī savā atbildes rakstā Satversmes tiesai minētajā lietā ir norādījusi, ka „[š]ajā lietā faktiski nav strīda par konkrētā īpašuma atsavināšanas kārtības atbilstību Satversmes 105.pantam, bet ir strīds par likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.panta piemērošanu un to, cik detalizētam jābūt tajā ietvertajam regulējumam”.⁵ Tādējādi autore darbā izvirza mērķi rast risinājumu indivīda tiesību aizsardzības iespējām un izvirzīt priekšlikumus nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas procesa uzlabošanai.

Bakalaura darba uzdevums ir vispārīgi analizēt nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas valsts vai sabiedriskajām vajadzībām tiesiskā regulējuma problemātiku un tās iespējamus risinājumus, tai skaitā jautājumus, kas saistīti ar taisnīgas atlīdzības noteikšanu. Darbā uzsvērtas pēdējā laika aktualitātes un problēmjautājumi.

Bakalaura darbs ir izstrādāts trīs nodaļās.

Darba pirmajā nodaļā izklāstīts nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas valsts vai sabiedriskajām vajadzībām tiesiskais regulējums, kā arī tiesību uz īpašumu un nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas izpratne un to mijiedarbība.

Darba otrajā nodaļā plaši aplūkotas indivīda tiesību aizsardzības iespējas nekustamā īpašuma atsavināšanas valsts vai sabiedriskajām vajadzībām gadījumā no procesuālās puses, kā arī ar to saistītās aktuālākās problēmas.

Darba trešajā nodaļā analizēta jēdziena „taisnīgas atlīdzība” izpratne un taisnīgas atlīdzības noteikšanas problēmas.

Darbā izmantotas salīdzinošā un analītiskā metode – normatīvo aktu analīze, zinātniskās literatūras analīze, tiesu prakses analīze. Darbā izmatota arī vēsturiski analītiskā metode.

⁴ Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām – Dienvidu tilta pār Daugavu 3. kārtas būvniecībai” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam: Satversmes tiesas lēmums par lietas ierosināšanu, 2009.gada 27.marts.

Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/lem_ierosin_2009_06.htm (aplūkots 2009.gada 20.maijā).

⁵ Saeimas atbildes raksts Satversmes tiesai lietā Nr.2009-06-01, nepublicēts, pieejams Saeimas kancelejā, lietas Nr. 2009-06-01, reģ.nr. 1 - 1 - n/82 - (9/09), 2009.gada 23.aprīlis.

Darbā izmantotie materiāli – Latvijas Republikas normatīvie akti, zinātniskā literatūra, periodika un tiesu prakse. Autore plaši izmantojusi interneta resursus.

Kopsavilkumā autore izvirza tēzes un priekšlikumus tiesību aktu pilnveidošanai, kas varētu rast risinājumu darbā analizētajām problēmām.

1.nodaļa

Nekustamā īpašuma atsavināšana Satversmē

1.1.Tiesību uz īpašumu un nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas izpratne un to mijiedarbība

Satversmes 105.pantā ir nostiprinātas ikviena tiesības uz īpašumu, kas demokrātiskā valstī ir viena no neatņemamām pamattiesību kataloga sastāvdaļām. Raugoties no tiesību normu harmonijas viedokļa, Satversmes 105.pants, veidojot savstarpējo sistēmu ar hierarhiski zemākiem tiesību aktiem, sniedz jēdziena „tiesības uz īpašumu” pilnīgāku izpratni. Tādējādi Satversmes 105.panta regulējums, mijiedarbojoties ar citos tiesību aktos noteikto regulējumu attiecībā uz nekustamo īpašumu, veido tā vienveidīgu interpretāciju. Līdz ar to Satversmes 105.pantā noteiktās tiesības uz īpašumu ir jāaplūko kopsakarā ar citos tiesību aktos noteikto īpašumu tiesību regulējumu. Tas nodrošina plašāku un precīzāku īpašuma tiesību jēdziena izpratni un sniedz pilnīgāku pārskatu par tiesībām uz īpašumu kā Satversmē garantētām pamattiesībām.

Tieši Civillikuma⁶ 927.pantā definēts jēdziens „īpašums” nosakot, ka īpašums ir pilnīgas varas tiesības par lietu. No tā secināms, ka jēdziens „īpašuma tiesības” ietver arī indivīda tiesības uz īpašumu, kuras saturiski, varētu iedalīt tiesībās:

- 1.) valdīt un lietot;
- 2.) iegūt un lietot;
- 3.) rīkoties;
- 4.) atprasīt ar īpašuma prasību.

Savukārt Civillikuma 843.pants definē nekustamo īpašumu, nosakot, ka nekustama lieta (īpašums) ir tāda, kuru nevar pārvietot, ārēji nebojājot, no vienas ietas uz otru. Tātad Civillikuma ietvaros īpašums, tai skaitā nekustamais īpašums, jēdzieniski tiek definēts kā subjektīva civilā tiesība, proti - varas tiesība pār lietu, saturiski to raksturojot ar īpašniekam piešķirto pilnvaru uzskaitījumu.⁷ Nekustamā īpašuma jēdziens sevī ietver lielu objektu skaitu. Piemēram, neiedziļinoties nekustamā īpašuma būtībā nekustamo īpašumu var traktēt

⁶ Civillikums: LR likums. *Ziņotājs*, 1992.gada 30.janvāris, nr.4.

⁷ Par Komerclikuma 142.panta otrās daļas un 284.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105.pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2008-12-01, *Latvijas Vēstnesis*, 2009.gada 6.februāris, Nr.21.

kā tādu īpašumu, kas ir zeme, atrodas saistībā ar zemi un kurš nes ienākumu.⁸ Visiem nekustamo īpašumu objektiem piemīt tikai tiem raksturīgas pazīmes:

- 1.) īpašums ir stacionārs – to nav iespējams pārvietot, nenodarot bojājumus, svarīgākais īpašuma parametrs ir tā atrašanās vieta;
- 2.) īpašumam ir nesaraujama kā fiziska, tā juridiska saikne ar zemi;
- 3.) katrs īpašums ir unikāls;
- 4.) īpašums ir fundamentāls – to nav iespējams nozagt vai pazaudēt;
- 5.) objekta izveidošanai nepieciešams salīdzinoši ilgs laiks, bet tam ir garš izmantošanas laiks;
- 6.) lietošanas īpašību zudums vai maiņa laika gaitā;
- 7.) zemes platības ir ierobežotas un zeme netiek atražota.⁹

Kaut arī Satversmes tiesa lietā Nr. 09-02 (98)¹⁰ interpretēja Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk tekstā – Konvencija) pirmā protokola¹¹ 1.panta pirmās daļas pirmo teikumu ņemot vērā Civillikuma 927.pantā noteikto,¹² Satversmes 105.pants tomēr paredz visaptveroša mantiska rakstura tiesību garantiju un neaprobežojas vien ar īpašuma tiesību CL izpratnē.¹³ Tādējādi konstitucionālo tiesību ietvaros jēdziens „īpašums” tiek skaidrots, ievērojot konstitucionālo tiesību mērķi¹⁴ - attiecību starp personām un valsti regulēšana, kā arī indivīda aizsardzība no valsts nepamatotas un nesamērīgas iejaukšanās privātpersonu rīcības brīvībā gadījumos, kad saduras valsts un indivīda tiesības.

Ar Satversmes 105.pantu tiek aizsargātas katra indivīda īpašuma tiesības, nosakot, ka īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm un tās var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Līdz ar to minētais pants paredz gan valsts pienākumu pieņemt tādus likumus, kas nodrošinātu tiesību uz īpašumu aizsardzību, gan valsts tiesības iejaukties īpašuma tiesību izmantošanā. Viens no īpašumtiesību ierobežošanas veidiem, līdztekus citiem Civillikuma

⁸ Appraisal Institute U.S The Appraisal of Real Estate. - Illinois 10. edition, 1992.г. – 132.p.

⁹ Щербакова Н. А. Экономика недвижимости: Учебное пособие. – Ростов н/Д: Феникс 2002 г. – 7 стр.

¹⁰ Par Civillikuma 1231.panta 2.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2008-11-01secinājuma daļas 10.punktu, *Latvijas Vēstnesis*, 2008.gada 23.decembris, Nr.200.

¹¹ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pirmais protokols: LR starptautiskais līgums. 1998.gada 1.novembris.

Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eck1prot.htm> (aplūkots 2009.gada 11.aprīlī).

¹² Par Civillikuma 1231.panta 2.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2008-11-01secinājuma daļas 10.punktu, *Latvijas Vēstnesis*, 2008.gada 23.decembris, Nr.200.

¹³ Gūtups A., Kalniņš E. *Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums*. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: TNA, 2002, 14.-15.lpp.

¹⁴ Rassa A. Cerību uz īpašumu tiesiskie aspekti (I), *Likums un Tiesības*, 2008.gada aprīlis, nr.4.

1033.pantā noteiktajiem gadījumiem, ir nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana valsts vai sabiedriskajām vajadzībām,¹⁵ kuru arī Satversmes 105.panta ceturtais teikums aplūko kā valsts pienākuma izņēmumu aizsargāt indivīda īpašuma tiesības, nosakot, ka piespiedu atsavināšana ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos. Īpašumtiesību sevišķo svarīgumu atzinusi arī Satversmes tiesa 2002.gada 20.maija spriedumā lietā Nr.2002-01-03¹⁶, atsaucoties uz Eiropas Kopienas Pirmās instances tiesas spriedumiem, kas īpašumtiesību patvaļīgas atņemšanas aizliegumam savā praksē ir piešķīrusi *ius cogens* normas statusu, atzīstot, ka patvaļīga īpašumtiesību atņemšana ir pretrunā ar *ius cogens* normām.¹⁷

Interpretējot Satversmes normas jāņem vērā, ka valsts pamatlikums – Satversme – ir vienots veselums, tajā ietvertās tiesību normas ir savstarpēji cieši saistītas. Lai pilnīgāk un objektīvāk noskaidrotu minēto normu saturu, tās interpretējamās kopsakarā ar citām Satversmes normām.¹⁸ Tieši Satversmes 116.pants konkretizē un nostiprina 105.pantā ietvertās īpašuma tiesību robežas un izņēmumus, proti, nosakot, ka pamattiesības var ierobežot, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. No tā izriet nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas būtība, jo ikvienai nekustamā īpašuma atsavināšanas iniciatīvai ir jābūt pamatotai ar valsts vai sabiedriskajām vajadzībām, tādējādi nostiprinot principu, ka Satversmē garantētās pamattiesības nav absolūtas.¹⁹ Līdzīgu nostāju ir paudusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk tekstā – ECT) 1986.gada 21.februārī spriedumā “*James and others v. The United Kingdom*” norādot, ka „pamattiesības nav absolūtas un ierobežojot personas tiesības uz īpašumu ir jāpanāk taisnīgs līdzsvars starp Eiropas Kopienas vispārējām interesēm un indivīda pamattiesībām.”

¹⁵ Civillikums: LR likums. 1033.panta 6.punkts. *Ziņotājs*, 1992.gada 30.janvāris, nr.4.

¹⁶ Par Ministru kabineta 2001.gada 31.jūlija noteikumu Nr.349 „Grozījumi Ministru kabineta 1995.gada 3.oktobra noteikumos Nr.291 „Suņu un kaķu turēšanas noteikumi”” atbilstību Satversmes 105.pantam un Ministru kabineta iekārtas likuma 14.panta 3.punktam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2002-01-03. *Latvijas Vēstnesis*, 2002.gada 21.maijs, Nr.75.

¹⁷ Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005- 12-0103. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

¹⁸ Par likuma "Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 16. punkta 12. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. Pantam : Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2006-04-01 15.3.punkts. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

¹⁹ Skat. arī: Par Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 3. punkta un 223. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2004-10-01 secinājumu daļas 7.punkts, *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 18.janvāris, Nr.9.

Analizējot problēmu vēsturiski, jau 1922.gadā Saeimas deputāti konceptuāli izstrādājot Satversmi un izvirzot ieceri iekļaut Satversmē II daļu „Pamatnoteikumus par pilsoņu tiesībām un pienākumiem”, debatēja par indivīdu īpašumtiesību nostiprināšanu Satversmē, konkrēti 101.pantā,²⁰ kas tagad būtu analogs Satversmes 105.pantam. Tādējādi jau 1922.gadā izstrādājot Satversmes II daļu, Saeimas deputāti izvērtēja iespēju nostiprināt valsts pamatlikumā indivīda tiesības uz īpašumu kā Satversmē garantētās pamattiesības. Savukārt 1922.gada Satversmes II daļas projekta 92.pants noteica: „Pilsoņa dzīvoklis ir neaizskarams. Izņēmumi pielaižami tikai uz likuma pamata”.²¹ Tādējādi jau sākotnēji tika noteikts, ka īpašumu tiesību ierobežojumi ir pieļaujami tikai uz likuma pamata. 1922. gada 17.janvāra V sesijas Saeimas 1.sēdes stenogrammā²² fiksēts, ka Saeimas deputāts A.Petrevics ir izteicis iespēju, ka pēc Latvijas Republikas Satversmes II daļas pieņemšanas, konkrēti 92.panta, indivīda tiesības uz īpašuma (dzīvokļa) varētu tikt vairāk aizskartas, nekā atstājot spēkā tajā laikā esošo regulējumu.²³ No tā secināms, ka jau 1922.gadā deputāti ir norādījuši uz būtisko samērīguma principu un sabiedrības ieguvumu, aizskarot indivīda īpašuma tiesības, lai pamattiesību ierobežojuma apmērs nebūtu nesamērīgs un lai nerādītu iespējamās situācijas, kad valsts rīkojas pretēji tiesību normās un tiesu praksē nostiprinātajiem principiem. Tomēr Satversmes otrā daļa trešajā lasījumā balsojumā tika noraidīta (62 deputātu balsis bija nodotas par, 6 - pret un 61 - atturējās),²⁴ tādējādi arī indivīda īpašuma tiesību nostiprināšana Satversmē tika atlikta uz vēlāku laiku.

Pamattiesības Satversmē tika nostiprinātas vairāk kā 70 gadus vēlāk - tikai 1998.gada 15.oktobrī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”, tādējādi iekļaujot Satversmē 8. nodaļu „Cilvēka pamattiesības” un vienlaicīgi nosakot valsts atbildību uzņemoties katra indivīda pamattiesību nodrošināšanu un aizsargāšanu, kā tas ir noteikts

²⁰ Neimane I. Īpašuma tiesības kā cilvēka pamattiesības (II). „101.pants bija iesniegts divos variantos: I variants. "Valsts aizsargā privāto īpašumu. Privāta īpašuma ekspropriācija notiek tikai valsts vajadzībām likumā noteiktā kārtībā un gadījumos pret atlīdzību."

II variants. "Satversme atzīst un aizsargā privātu īpašumu. Privāta īpašuma ekspropriācija var notikt uz sevišķa likuma pamata." *Jurista Vārds*, 2004.gada 7.decembris, Nr.47.

²¹ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920–1922). Latvijas Republikas Satversmes II daļas projekta apspriešana. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006 (kompaktdisks).

²² Turpat.

²³ „Nē, ar šo konstitūcijas pantu viņš mazāk aizskarams nepaliks. [...] Acumirkļi pie mums dzīvokļu aizskaramība var notikt uz tā likuma pamata, kāds jau mums Latvijā ir; tikai grozot šos pastāvošos likumus attiecībā uz dzīvokļu aizskaramību vai neaizskaramību, mēs varam vairāk vai mazāk nodrošināt Latvijas pilsoņu dzīvokļu neaizskaramību.” Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920–1922). Latvijas Republikas Satversmes II daļas projekta apspriešana. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006 (kompaktdisks).

²⁴ Neimane I. Īpašuma tiesības kā cilvēka pamattiesības (II). *Jurista Vārds*, 2004.gada 7.decembris, Nr.47.

Satversmes 89.pantā.²⁵ Arī Satversmes tiesa 2005.gada 14.septembra spriedumā lietā Nr.2005-02-0106 ir norādījusi, ka „Satversme pēc savas būtības nevar paredzēt mazāku pamattiesību nodrošināšanas jeb aizsardzības apjomu, nekā paredz jebkurš no starptautiskajiem pamattiesību aktiem”, tādējādi nostiprinot Satversmes 89.pantā noteikto valsts pienākumu aizsargāt pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem.²⁶

Latvija 1997.gada 4.jūnijā ratificēja Konvencijas 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu. Konvencijas Pirmā protokols 1.pants²⁷ garantē katras fiziskas vai juridiskas personas tiesības uz īpašumu. Saskaņā ar minēto pantu, nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot gadījumus, kad tas notiek sabiedrības interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem,²⁸ tai skaitā taisnīga līdzsvara jeb samērīguma principam. Šis princips pirmām kārtām ietver tiesības uz atbilstošu un taisnīgu kompensāciju. Kā ir norādījusi Ministru kabineta pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās I.Reine, „taisnīgs līdzsvars nosaka arī to, ka sabiedrības intereses nevar apspiest īpašnieku. Jānodrošina process, kas ņemtu vērā ne tikai līdzsvaru starp labumiem, bet kas arī izvērtētu, vai sabiedrības labums varēja būt panākts citādi, nevis ierobežojot īpašnieka individuālās tiesības.”²⁹ Konvencijas Pirmā protokola 1.panta noteikumi ir piemērojami visos gadījumos, kad konstatējamas tiesības vai intereses ar ekonomisko vērtību. Saskaņā ar minēto pantu, lai valstij iestātos atbildība, ir nepieciešams, lai personas stāvokļa pasliktināšanās vai īpašuma tiesību aizskārums būtu noticis valsts rīcības rezultātā, kas var būt gan valsts atbildība, gan bezdarbība, līdz ar to ir nepieciešams konstatēt attiecību publiski tiesisko aspektu.³⁰ Aktuālākais dokuments, kas atspoguļo Eiropas Savienības – ne vien Kopienas, bet arī dalībvalstu – kopējo pamattiesību platformu, ir Eiropas Savienības Pamattiesību harta,³¹ kas kā Līguma par Eiropas Savienību³² sastāvdaļa patlaban vēl nav

²⁵ Latvijas Republikas Satversmes 89.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, Nr.43.

²⁶ Turpat.

²⁷ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pirmais protokols: LR starptautiskais līgums. 1998.gada 1.novembris.

Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eck1prot.htm> (aplūkots 2009.gada 11.aprīlī).

²⁸ Turpat.

²⁹ Reine I. Tiesības uz īpašumu un īpašuma atsavināšana valsts vai sabiedriskajām vajadzībām. 1950. gada Eiropas Cilvēka tiesību pamatbrīvību aizsardzības konvencija un Latvijas likumdošana. B.i.

³⁰ Turpat.

³¹ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Proklamēta Eiropas Savienības Nicas Eiropadomes laikā 2000. gada 7. decembrī. Nav spēkā.

Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LV.01000101.htm> (aplūkots 2009.gada 11.aprīlī)

³² Līgums par Eiropas Savienību: LR starptautiskais līgums, 1993. gada 1. novembris.

spēkā, taču uz to būtiski atsaucas Eiropas Savienības tiesību aktos un praksē.³³ Tieši Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17.panta pirmā daļa, līdzīgi kā Satversmes 105.pants, nosaka, ka ikvienai personai ir tiesības uz īpašumu un nevienam nedrīkst atņemt īpašumu, ja vien tas nav jādara sabiedrības interesēs ar noteikumu, ka par zaudējumiem laikus izmaksā taisnīgu kompensāciju.³⁴ Līdz ar to indivīda tiesības uz īpašumu ir pietiekami plaši regulētas gan nacionālajos tiesību aktos, gan starptautiskajos līgumos un dokumentos, tādējādi apliecinot to nozīmi pamattiesību katalogā.

1.2.Nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas valsts vai sabiedriskajām vajadzībām tiesiskais regulējums

Satversmes 105.pantā nostiprinātās tiesību uz īpašumu aplūkojamās kopsakarā ar valsts tiesībām ierobežot šo tiesību izmantošanu. Saskaņā ar Satversmes 105.pantu, īpašuma tiesības nav absolūtas³⁵ un tās var ierobežot atsavinot nekustamo īpašumu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām.

Sākotnēji nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu regulēja 1923. gada 24.maijā Saeimā pieņemtais likums “Par nekustamas mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām”,³⁶ kas kompensēja Satversmes II daļā nenostiprināto regulējumu attiecībā uz īpašuma tiesību ierobežošanu no valsts puses. 1992. gada 15. septembrī Latvijas Republikas Augstākā padome, izdarot atsevišķus grozījumus, atjaunoja 1923. gada 24. maijā pieņemtā likuma “Par nekustamās mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” darbību, paredzot, ka atjaunotā likuma nosaukums ir “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”. 1992. gada 15. septembrī Latvijas Republikas Augstākā padome pieņēma arī lēmumu “Par Latvijas Republikas likuma “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” spēkā stāšanās kārtību”. Lēmuma 1. punktā tika noteikts, ka 1992. gada likums “Par

Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/ce32120061229lv00010331.pdf> (aplūkots 2009.gada 11.aprīlī)

³³ Skat. arī: Eiropas Parlamenta Atzinuma Nr.2008/2085(NI) Ierosinājumu daļa, 2008.gada 10.septembris. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ad/741/741480/741480lv.pdf (aplūkots 2009.gada 3.maijā).

³⁴ Turpat 17.pants.

³⁵ Skat. arī: Par Limbažu pilsētas domes 2006. gada 25. janvāra saistošo noteikumu Nr. 4 "Limbažu pilsētas teritorijas plānošana grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi" plānojuma, ar kuru zemes gabals Cēsu ielā 24 iekļauts Limbažu pilsētas teritorijas izmantošanas un nekustamo īpašumu lietošanas mērķu grupas dabas pamatnes teritorijas vai brīvās izbūves teritorijas mežparku un parku teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2006-38-03 secinājuma daļas 10.punktu. *Latvijas Vēstnesis*, 2007.gada 28.aprīlis, Nr.70.

³⁶ Par nekustamas mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām: LR likums. *Likumu un noteikumu krājums*, 1923.gada 2.jūnijs, nr.8.

nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” stāties spēkā 1992. gada 1. oktobrī.³⁷ Tādējādi šobrīd kārtību, kādā notiek nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana valsts vai sabiedriskajām vajadzībām, nosaka 1992.gada 15.septembra likums „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”,³⁸ kas būtībā tika pieņemts atjaunojot 1923.gada 24.maija likumu “Par nekustamas mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām.” Minētā likuma objekts ir fizisko vai juridisko personu nekustamais īpašums vai tā daļa, kas ir nepieciešama valsts vai sabiedriskajām vajadzībām.³⁹

Jāatzīmē, ka likums „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” joprojām nav ticis grozīts,⁴⁰ tādējādi nostiprinot tā konsekvenci. Vienīgi 2005.gada 11.janvārī, Ministru kabinets Satversmes 81.panta kārtībā pēc Kultūras ministrijas iniciatīvas pieņēma noteikumus Nr.17. ar kuriem grozīja likumu "Par nekustamo īpašumu piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām", kā arī pieņēma speciālo likumu par īpašumu atsavināšanu Latvijas Nacionālās bibliotēkas būvniecības vajadzībām.⁴¹ Likums „Grozījumi likumā „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām””⁴² tika izsludināts 2005.gada 28.jūnijā. Minētā likuma pārejas noteikumos tika noteikts, ka likums stājas spēkā nākamajā dienā pēc tā izsludināšanas un ar tā spēkā stāšanos spēku zaudē noteikumi Nr.17.⁴³ Pēc konstitucionālo sūdzību iesniegšanas, Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr.2005-12-0103⁴⁴ atzina Ministru kabineta 2005.gada 11.janvāra noteikumus Nr.17 "Grozījumi likumā "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām"" par neatbilstošiem

³⁷ Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005- 12-0103. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

³⁸ Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām: LR likums. Ziņotājs, 1992.gada 15.oktobris, Nr.39.

³⁹ Reine I. Tiesības uz īpašumu un īpašuma atsavināšana valsts vai sabiedriskajām vajadzībām. 1950. gada Eiropas Cilvēka tiesību pamatbrīvību aizsardzības konvencija un Latvijas likumdošana. B.i.

⁴⁰ Pēc informācijas datubāzē *Nais*.

Pieejams: www.nais.lv (aplūkots 2009.gada 9.aprīlī).

⁴¹ Pilnveido likumu par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu. Kļaviņš un Slaidiņš/Lawin.

Pieejams: <http://www.lawin.lv/html/likumdosana/aktualitates/26013.php> (aplūkots 2009.gada 20.maijā).

⁴² Grozījumi likumā *Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām*: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 29.jūnijs, Nr.99.

⁴³ Turpat. Pārejas noteikumi

⁴⁴ Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005- 12-0103. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

Latvijas Republikas Satversmes 81.pantam un spēkā neesošiem no to izdošanas brīža.⁴⁵ Līdz ar to arī likums „Grozījumi likumā „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” zaudēja spēku.

Piemērojot likumu „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” jāņem vērā, ka tas ir interpretējams kopumā ar Civillikuma Lietu tiesību daļu. Kā ir arī norādījis toreizējais Latvijas Republikas Augstākās Padomes deputāts R.Apsītis 1992.gada 16.jūnija Saeimas sēdes debatēs referējot likumprojektu „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”, minētais likumprojekts un tā regulējums balstās uz Civillikumu, kas šajā gadījumā primārais likums.⁴⁶ Arī Civillikuma 1033.panta 6.punkts paredz īpašumtiesību pāreju bez īpašnieka gribas nekustamā īpašumu atsavināšanas gadījumā valsts vai sabiedriskām vajadzībām. Līdz ar to visi iespējamie strīdi, kas izriet no likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” tiesiskā regulējuma risināmi civilprocesuālā kārtībā vispārējās jurisdikcijas tiesā.

Saskaņā ar likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 2.panta regulējumu, nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana valsts vai sabiedriskajām vajadzībām, pastāv gadījumos, kad institūcija, kura ierosinājusi atsavināšanu, nekustamo īpašumu nevar iegūt, vienojoties ar īpašnieku. Izrietoši nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana ir Satversmes 105.pantā noteikto tiesību uz īpašumu izņēmums, kad valsts var vērsties pret indivīdu un ierobežot tam Satversmē noteiktās pamattiesības. Tomēr šāda īpašuma tiesību ierobežošana nekādā gadījumā nedrīkst būt patvaļīga. Satversmes 105.panta ceturtais teikums ietver četrus nosacījumus, kuru esamība attaisno nekustamā īpašuma atsavināšanu:

- 1) nekustamais īpašums tiek atsavināts pret personas gribu;
- 2) nekustamo īpašumu piespiedu kārtā drīkst atsavināt tikai sabiedrības vajadzībām;
- 2) tas pieļaujams izņēmuma gadījumā uz atsevišķa likuma pamata;
- 3) īpašums tiek atsavināts pret taisnīgu atlīdzību.⁴⁷

⁴⁵ Turpat nolēmumu daļa.

⁴⁶ Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1992.gada 16.jūnija vakara sēžu stenogramma. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1992/st_920617v.htm (aplūkots 2009.gada 29.aprīlī).

⁴⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta lēmums lietā Nr.A70140086, SKA-792/2008 5.4.punkts. 2008.gada 1.decembris.

Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department3/2008/?print=1> (aplūkots 2009.gada 15.maijā).

Kritērijs atsavinot nekustamo īpašumu – sabiedriskās vajadzībās -, ir ietverts likuma „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 3.panta otrajā daļā un ir attiecināms uz sabiedriskā transporta attīstību, vides aizsardzības vai inženiertehnisko objektu celtniecību un iedzīvotāju kultūras, izglītības, sporta, veselības aizsardzības vai sociālās nodrošināšanas vajadzībām. Šādā gadījumā ierosinājumu nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanai izsaka pašvaldības institūcija.⁴⁸ Līdztekus tam minētais pants regulē arī ministrijas kompetenci nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas valsts vajadzībām ierosināšanu, kura paplašinātais skaidrojums, kā ir arī norādījusi Satversmes tiesa spriedumā lietā 2005-12-0103,⁴⁹ likumā nav dots. Tādējādi uzskatāms, ka Satversmes 105.pantā ietvertais kritērijs – sabiedriskās vajadzības - ietver arī valsts vajadzības. Valsts pārvaldes institūcija šajā gadījumā kā termina funkcionālais aspekts un likumā noteiktais subjekts būtu jāaplūko paplašināti, jo vārds „institūcija” rakstos fiksēts „Valsts pārvaldes institucionālās uzbūves konceptuālajā ziņojumā”, kur lasāms: „Satversme nosaka valsts varas institūcijas: Saeima, Valsts prezidents, Ministru kabinets, Augstākā tiesa, Satversmes tiesa, Valsts kontrole, kurām to kompetences robežās piešķirtas tiesības nepastarpināti rīkoties valsts vārdā. Ministru kabinets tā kompetencē esošo valsts funkciju izpildei izveido valsts pārvaldes institucionālo sistēmu.”⁵⁰ Savukārt saskaņā Valsts pārvaldes iekārtas likuma⁵¹ 1.panta 3.punktu, institūcija, kura darbojas publiskas personas vārdā un kurai ar normatīvo aktu noteikta kompetence valsts pārvaldē, piešķirti finansu līdzekļi tās darbības īstenošanai un ir savs personāls ir iestāde. Līdz ar to iestādes un amatpersonas kā sākotnējās publiskās personas iestādes un amatpersonas vai atvasinātu publisku personu iestādes un amatpersonas ir tiesīgas ierosināt nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu ciktāl to neliedz attiecīgās iestādes tiesiskais pamats un kompetence.

Atbilstoši Satversmes sistemātiskai interpretācijai, tiesību ierobežošanai būtu jāgarantē citu indivīdu pamattiesību ievērošanu un nodrošināšanu pamatojoties uz likumu, kas savukārt ietver sevī jēdzienus- ierobežot tiesības ar likumu un pamatojoties uz likumu.

⁴⁸ Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām: LR likums. 3.pants. *Ziņotājs*, 1992.gada 15.oktobris, Nr.39.

⁴⁹ Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005- 12-0103. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

⁵⁰ Par termiņiem institūcija, konstitūts, orgāns: LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr.14, pieņemts 31.05.2002.; prot. Nr. 4/1028.

Pieejams: <http://termini.lza.lv/article.php?id=64> (aplūkots 2009.gada 23.aprīlī).

⁵¹ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002.gada 6.jūnijs, Nr.94

Neskatoties, ka Satversmes 1.pantā ietvertais varas dalīšanas princips un Satversmes 64.pants noteic, ka likumdošanas tiesības, proti, tiesības kādu jautājumu noregulēt ar likumu, pieder Saeimai un tautai,⁵² saskaņā ar Satversmes 5.nodaļu, tieši Latvijas Republikas Saeimai (turpmāk tekstā – Saeima) kā likumdevējam ir visplašākās tiesības ietekmēt likumu pieņemšanu, grozīšanu, izstrādāšanu un ierosināšanu, jo tieši tas ir Saeimas kā likumdevēj institūcijas galvenais uzdevums. 1992.gada 16.jūnija Latvijas Republikas Augstākās Padomes sēžu stenogrammā⁵³ ir fiksēts, ka toreizējais Latvijas Republikas Augstākās Padomes deputāts R.Apsītis ir vērsis uzmanību, ka nekustama īpašuma atsavināšana būtu pieļaujama tikai ārkārtējos gadījumos un vienīgi, ja šī sabiedriskā vai valsts vajadzība ir tik liela, lai nekustamu īpašumu varētu atsavināt. Tādējādi, ņemot vērā, ka atsavināšanas pamats ir speciāli pieņemts likums attiecīgā nekustamā īpašuma atsavināšanai, iespējamām diskusijām par likumprojektu un likumprojekta pieņemšanas gaitai ir jābūt pietiekami komplicētai un ilgstošam procesam, lai nodrošinātu, ka pieņemtais likums par īpašuma atsavināšanu tiktu izvērtēts gan no valsts un sabiedrības interešu puses, gan no indivīda tiesību aizskāruma samērīguma ar sabiedrības interesēm.

Papildus minētajam vispārējais noteikums nekustamā īpašuma atsavināšanai, kas ietverts arī Satversmes 105.panta ceturtajā teikumā, ir taisnīgas atlīdzības izmaksa par atsavināto nekustamo īpašumu. Tas nodrošina taisnīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un nepieciešamību aizsargāt indivīda pamattiesības. Saskaņā ar likuma “Par nekustamās mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” regulējumu, vienīgi pēc tam, kad Saeima ir pieņēmusi likumu par nekustamā īpašuma atsavināšanu, uz attiecīgās valsts pārvaldes vai pašvaldības institūcijas paziņojuma pamata zemes grāmatā izdarāma atzīme par aizliegumu nekustamo īpašumu atsavināt vai apgrūtināt.⁵⁴ Savukārt tajā pašā laikā, institūcija, uz kuras ierosinājuma pamata notiek atsavināšana, pēc attiecīgā likuma pieņemšanas Saeimā piedāvā īpašniekam noslēgt vienošanos par nekustamā īpašuma atsavināšanu, piesolot viņam pēc saviem ieskatiem taisnīgu atlīdzību vai piedāvājot apmainīt

⁵² Skat.arī: Par Ministru kabineta 2004. gada 22. aprīļa noteikumu Nr. 417 "Grozījumi Ministru kabineta 2002. gada 19. februāra noteikumos Nr. 74 "Notiesāto darba samaksas kārtība brīvības atņemšanas iestādēs"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 107. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. Pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005-03-0306. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 25.novembris, Nr.189.

⁵³ Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1992.gada 16.jūnija vakara sēžu stenogramma.

Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1992/st_920617v.htm (aplūkots 2009.gada 13.aprīlī).

⁵⁴ Likuma “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” 4.pants: LR likums. *Ziņotājs*, 1992.gada 15.oktobris, Nr.39.

to pret līdzvērtīgu mantu.⁵⁵ Līdz ar to nekustamā īpašuma vērtības noteikšana un atlīdzība nodrošināšana (tai skaitā apmainot atsavināto mantu pret citu mantu) ir priekšnosacījums, lai tiktu noslēgts līgums par nekustamā īpašuma atsavināšanu - pretējā gadījumā, saskaņā ar likuma "Par nekustamās mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām" regulējumu, minētais jautājums ir risināms tiesas ceļā.

⁵⁵ Turpat 5.pants.

2.nodaļa

Indivīda tiesību aizsardzības iespējas

2.1.Tiesību aizsardzības iespējas īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumā

Viens no galvenajiem demokrātiskas valsts tiesību sistēmas pamatelementiem ir sistēmas caurskatāmība, kas ietver ne tikai indivīda tiesības zināt savas materiālās, bet arī procesuālās tiesības. Ir svarīgi, lai indivīds zinātu iespējas kā realizēt un aizsargāt savas tiesības. Tieši Satversmes tiesa 2003.gada 23.aprīļa spriedumā Nr.2002-20-0103⁵⁶ ir noteikusi, ka „Satversmes 89.pants tāpat kā Konvencijas 13.pants prasa, lai valsts indivīda pamattiesībām nodrošinātu aizsardzību, kas ir tik efektīva cik iespējams.”⁵⁷ Diemžēl likuma “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” regulē valsts vai pašvaldības tiesību realizāciju, taču visai maz aplūko indivīda tiesības tikt aizsargātam pret valsts izdarītajiem tiesību aizskārumiem, lai gan vispārīgi raugoties, nekustamā īpašuma atsavināšanas gadījumā indivīds ir pilnvarots aizstāvēt savas tiesības un likumīgas intereses gan vispārējā jurisdikcijas tiesā, gan Satversmes tiesā.

Iekļaujot Satversmē 8.nodaļu un nostiprinot pamattiesību institūtu Latvijā, valsts no savas puses kā iekšpolitiski, tā ārpolitiski ir apņēmusies radīt pamattiesību aizsardzības mehānismu jeb sistēmu.⁵⁸ Arī ECT savā 1997.gada 16.decembra spriedumā lietā ”*Camenzind v Switzerland*”⁵⁹ ir norādījusi, ka pastāv nepieciešamība nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzību nacionālajās institūcijās, līdz ar to nostiprinot valsts pienākumu veidot efektīvu tiesību aizsardzības sistēmu un mehānismu.

Veicinot savstarpējo tiesību normu harmoniju un mijiedarbību, likumdevējs likuma “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” 9.pantā ir noteicis, ka gadījumos, ja atsavināmā nekustamā īpašuma īpašnieks un attiecīgā institūcija nevar vienoties par taisnīgas atlīdzības apmēru, tad uz attiecīgas institūcijas pieteikuma

⁵⁶ Par likuma "Par valsts noslēpumu" 11. panta piektās daļas un Ministru kabineta 1997. gada 25. jūnija noteikumu nr. 226 "Valsts noslēpuma objektu saraksts" XIV nodaļas 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. Pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2002-20-0103. 2002.gada 23.aprīlis. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.62.

⁵⁷ Turpat.

⁵⁸ Skat. arī: Ziemele I. Cilvēktiesību rangs Latvijas tiesību normu hierarhijā. Grām: „*Satversmes reforma Latvijā: par un pret*”, Sociāli ekonomisko pētījumu institūts „Latvija”, 1995.gads, 67.lpp.

⁵⁹ ECT lieta: 136/1996/755/954 „Search of residential premises carried out in connection with administrative criminal law proceedings -- Interference "in accordance with the law" and pursued aim consistent with Convention: "prevention of disorder or crime". ECT 1997.gada 16.decembra spriedums lietā ”*Camenzind v Switzerland*”

Pieejams: http://www.hrcr.org/safrica/privacy/camenzind_switzerland.html (aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).

pamata lietu izskata vispārējās jurisdikcijas tiesa. Šāda tiesību realizācija ir iespējama pēc attiecīgā likuma par nekustamā īpašuma atsavināšanu pieņemšanas Saeimā. Līdz ar to likumdevējs ir noteicis, ka nekustamā īpašuma atsavināšana nevar notikt bez zemes īpašnieka piekrišanas un vienošanās par atlīdzības apmēra noteikšanas, tādējādi radot īpašnieka tiesību aizsardzības mehānismu netiešā veidā. Arī minētā likuma 11.pants nosaka, ka „aprakstot un novērtējot nekustamo īpašumu, ieinteresētajam personām ir atļauts dot paskaidrojumus un iesniegt dokumentus”,⁶⁰ kas savukārt garantē Civilprocesā likumā⁶¹ nostiprināto sacīkstes principu un iespēju indivīdam izmantot Civilprocesa likumā noteiktās tiesības un pienākumus.

Jāatzīst, ka līdzšinējā praksē, pēc iestādes pieņemta lēmuma par attiecīgā zemes gabala atsavināšanu, indivīda iespējas aizstāvēt savas intereses administratīvā procesa kārtībā nav realizējamas, jo administratīvā procesa kārtībā pārsūdzams ir iestādes galīgais lēmums. Kā piemēru minot konstitucionālās sūdzības iesniedzēju Satversmes tiesā lietā Nr.2009-06-01 M.Ozoliņa kunga gadījumu, administratīvā tiesa var atteikties ierosināt lietu, norādot, ka tiek pārsūdzēts lēmums, kas nav pakļauts izskatīšanai administratīvā procesa kārtībā, turklāt tas tiek pārsūdzēts pirms galīgā lēmuma pieņemšanas Saeimā par nekustamā īpašuma atsavināšanu.⁶² Līdz ar to šajā gadījumā tas ir Saeimas pieņemts likums, kas nav pakļauts administratīvo tiesu kontrolei. Tomēr ievērojot Satversmes 85.pantā un Satversmes tiesas likuma 1.panta pirmajā daļā noteikto, izvērtēt Saeimas pieņemtu likumu atbilstību Satversmei, ir Satversmes tiesas kompetencē.

Iespēju indivīdam vērsties Satversmes tiesā nodrošināja 2000.gada 30.novembra likums „Grozījumi Satversmes tiesas likumā” izveidojot konstitucionālās sūdzības institūtu.⁶³ Līdz ar to indivīds pēc attiecīgā likuma par nekustamā īpašuma atsavināšanu pieņemšanas Saeimā, ir tiesīgs vērsties Satversmes tiesā ar konstitucionālo sūdzību, tādējādi papildus veicinot judikatūras attīstību Satversmes tiesas darbības ietvaros interpretējot normatīvo aktu un tiesību normu saturu un robežas. Tomēr indivīda tiesības realizēt savu interešu aizsardzību šāda veida situācijā ir ierobežotas no vairākiem aspektiem. Sagatavojot un iesniedzot konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesā jāņem vērā, ka šī sūdzība ir galējais indivīda pamattiesību aizsardzības līdzeklis. Līdz ar to sākotnēji risinot jautājumu par

⁶⁰ Likuma “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” 11.pants: LR likums. *Ziņotājs*, 1992.gada 15.oktobris, Nr.39.

⁶¹ Civilprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998.gada 3.novembris, Nr.326/330.

⁶² Saeimas atbildes raksts Satversmes tiesai lietā Nr.2009-06-01, nepublicēts, pieejams Saeimas kancelejā, lietas Nr. 2009-06-01, reģ.nr. 1 - 1 - n/82 - (9/09), 2009.gada 23.aprīlis

⁶³ Pleps J., Satversmes 8.nodaļas interpretācijas pamatnostādnes Satversmes tiesas praksē.

Pieejams: http://dukonference.lv/raksti_pdf/Pleps+.pdf (aplūkots 2009.gada 13.maijā).

nekustamā īpašuma atsavināšanas tiesiskumu vispārējās jurisdikcijas tiesas ceļā, varētu būt laikietilpīgi un neefektīvi.⁶⁴

Neskatoties uz Satversmē un likumā "Par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām" nostiprinātajām pušu tiesībām īpašuma atsavināšanas gadījumā aizstāvēt savas tiesības un likumīgās intereses tiesā, Latvijā diemžēl nav izstrādāta vienota un efektīva sistēma indivīda tiesību aizsardzībai gadījumos, ja indivīdsnevēlas noslēgt vienošanos par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu, it sevišķi gadījumos, ja atsavinot tikai daļu nekustamā īpašuma atlikušais zemes gabals kļūst mazvērtīgs vai nederīgs.

Likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.pants nosaka, „[j]a valsts vai sabiedriskajām vajadzībām nepieciešama tikai daļa no nekustamā īpašuma un atlikusī daļa īpašniekam kļūst nederīga vai mazvērtīga, viņš var prasīt nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā.”⁶⁵ Tomēr no minētās normas satura nav noprotams, kurā no nekustamā īpašuma atsavināšanas stadijām atsavināmā īpašuma īpašnieks ir pilnvarots izmantot minētā likuma 15.pantā noteiktās tiesības prasīt nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā un kura institūcija uz tā pamata ir tiesīga lemt par nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā. Ņemot vērā, ka tiesas procesā tiek piemērotas procesuālās normas vadoties no materiālajām tiesību normām,⁶⁶ šādā gadījumā tiesa var lemt vienīgi par izmaksājamo atlīdzību un atsavināmā īpašuma vērtību. Likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” attiecīgi 16. un 17.pants regulē vienīgi tiesas kompetenci nosakot atlīdzības ampēru, kas rada regulējuma trūkumu attiecībā uz 15.pantu. Jāatzīmē, ka tiesa kompetences ietvaros pēc būtības nevar lemt par nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā, jo Satversmes 105.pants un likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 1.pants kā pamatprincipu izvirza nekustamā īpašuma atsavināšanu ar likumu. Savukārt Satversmes tiesa lietā Nr.2005-12-0103 ir noteikusi, ka „tikai likumdevējs ir pilnvarots "īpašā likumā" lemt par īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām – t.i. uz atsevišķa likuma pamata.”⁶⁷ Līdz ar to tiesa nevar pārkāpt

⁶⁴ Rodiņa A. Kā pareizi saprast konkrēto kontroli. *Jurista vārds*, 2002.gada 7.maijs, Nr.9.

⁶⁵ Likuma "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām" 15.pants: LR likums. Ziņotājs, 1992.gada 15.oktobris, Nr.39.

⁶⁶ Skat. arī: Par Civilprocesa likuma 348.panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2001-08-01, *Latvijas Vēstnesis*, 2002.gada 18.janvāris, Nr.10.

⁶⁷ Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 "Grozījumi likumā "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām"" un 2005. gada 9. jūnija likuma "Grozījumi likumā "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām"" atbilstību

normatīvajos aktos noteiktās tiesas pilnvaras, kā vienīgi interpretēt jēdzienu „mazvērtīgs” un „nederīgs” piemērojamību konkrētā gadījumā. Turklāt, pēc autore domām, jēdzieni „mazvērtīgs vai nederīgs” ir uzskatāmi par sinonīmiem, jo, ja atlikusī nekustamā īpašuma daļa kļūst mazvērtīga un/vai nederīga un vairs nav izmantojama tiem pašiem mērķiem, kas sākotnēji, tad atlikusī nekustamā īpašuma daļa var kļūt apbūvei nederīga un līdz ar to vienlaikus tā vērtība var mazināties. Turklāt, kā ir norādījis Valsts prezidents V.Zatlers 2008.gada 17.oktobra likumdošanas iniciatīvas vēstulē Saeimas priekšsēdētājam, „minētā tiesību norma rada neskaidrību jautājumā, vai pierādījumu nasta par to, ka atlikusī īpašuma daļa kļūst īpašniekam nederīga vai mazvērtīga gulstas vienīgi uz īpašnieku.”⁶⁸ Tādējādi indivīdam šādā gadījumā var rasties nesamērīgs pienākums savu interešu aizsardzībai un nodrošināšanai.

Līdzīgi ierobežojumi, nosakot kompetences apmēru un interpretējot terminu „mazvērtīgs”, attiecināmi uz Latvijas Republikas likumdevēju – Saeimu. Pieņemot likumu par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām, Saeima kā Latvijas Republikas likumdevējs, likuma pieņemšanas procesā, izvērtējot attiecīgo nekustamā īpašuma atsavināšanas gadījumu, nevar ar likumu noteikt pienākumu pašvaldībai vai ministrijai atsavināt nekustamo īpašumu pilnā apmērā, kas būtu pretrunā ar valsts varas dalīšanas principu. Tāpat Saeima ievērojot kompetenci nevar lemt par īpašuma vērtīgumu vai mazvērtīgumu pieņemot likumu par nekustamā īpašuma atsavināšanu, bet vienīgi par tā nepieciešamību sabiedriskajām vajadzībām.

Līdz ar to būtu izvērtējama iespēja pilnveidot likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” regulējumu attiecībā uz indivīda tiesību aizsardzības iespējām gadījumos, kad atlikušā zemes gabala vērtība acīmredzami kļūst mazvērtīga un/vai nederīga, kā arī radītu nesamērīgu tiesību aizskārums. Līdzīgu viedokli ir paudis Valsts prezidents V.Zatlers jau iepriekš minētajā 2008.gada 17.oktobra likumdošanas iniciatīvas vēstulē Saeimas priekšsēdētājam norādot, ka ”jāņem vērā, ka likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.pants līdz šim praksē nav piemērots, kas liek domāt par zināma šīs normas realizācijas mehānisma trūkumu.”⁶⁹

Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2005- 12-0103 13.2.punkts. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

⁶⁸ 2008.gada 17.oktobra Valsts prezidenta likumdošanas iniciatīvas vēstule Nr.435 Saeimas priekšsēdētājam, Pieejams: http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/item_1742_1059_001.pdf (aplūkots 2009.gada 10.aprīlī).

⁶⁹ Turpat.

Atsavināšanas rezultātā indivīds nevar būt nostādīts ne labākā, ne sliktākā stāvoklī, jo pretējā gadījumā netiktu panākts taisnīgs līdzsvars, kas ir taisnīgas atlīdzības pamatā.⁷⁰ Tādējādi atsavinot nekustamo īpašumu ir jāizvērtē indivīda pamattiesību aprobežojumu leģitīmais mērķis, lai indivīdam netiktu radīts nesamērīgs tiesību aizskārums. Kā piemēru var minēt 2008.gada 9.oktobrī pieņemto likumu „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām - Dienvidu tilta pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai”. Minētajā gadījumā tika atsavināta tikai daļa no īpašnieka zemes. Savukārt atlikušais īpašnieka zemes gabals, kas nav atsavināms sabiedrības vajadzībām, saskaņā ar Latvijas Republikas Būvniecības likumu⁷¹ var tikt noteikts kā apbūvei neatbilstošs, tādējādi radot situāciju, kad attiecīgā atlikusī zemes daļa īpašniekam kļūst nederīga un līdz ar to mazvērtīga.

Izvērtējot likumā „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” noteikto subjektu - valsts institūciju kā nekustamā īpašuma atsavināšanas ierosinātāju tiesību apjomu un to realizācijas iespējas, jāatzīst, ka attiecīgo institūciju darbība lemjot par atsavināmā nekustamā īpašuma apjomu ir ierobežota, līdz ar to ir nepieciešams konkrētizēt attiecīgo institūciju tiesību apjomu, lemjot par atsavināmā īpašuma apmēru. Iestādes tiesību realizācijas robežas ir saistītas ar likuma „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu” regulējumu, kas nosaka, ka valsts un pašvaldību finanšu līdzekļi un manta ir jāizmanto likumīgi un atbilstoši iedzīvotāju interesēm, novēršot to izšķērdēšanu un nelietderīgu izmantošanu. Saskaņā ar likumu „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu”⁷² 2.panta pirmo daļu, „[j]ebkurai rīcībai ar valsts un pašvaldību finanšu līdzekļiem un mantu ir jābūt likumīgai, tas ir, ar tiem drīkst rīkoties tikai atbilstoši likumos, Ministru kabineta noteikumos, nolikumos un citos normatīvajos aktos, kā arī pašvaldību domju (padomju) pieņemtajos saistošajos noteikumos un citos pašvaldību domju (padomju) pieņemtajos normatīvajos aktos noteiktajiem mērķiem un paredzētajā kārtībā.”⁷³ No tā secināms, ka arī piespiedu kārtā atsavinot nekustamo īpašumu sabiedrības vajadzībām, konkrētais lēmums nedrīkst nonākt pretrunā ar iepriekš minētā likumā noteikto. Tai skaitā jāņem vērā, ka šādā gadījumā vienlaikus nevar tikt aizskartas sabiedrības intereses. Tāpēc pašvaldībām būtu

⁷⁰ Satiksmes ministrijas informatīvais ziņojums „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām efektivizēšanu”, 2008.gada 10.jūnijs.

Pieejams: polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file18608.doc (aplūkots 2009.gada 10.aprīlī).

⁷¹ Būvniecības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993.gada 30.augusts, nr.131.

⁷² Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995.gada 2.augusts, nr.114

⁷³ Turpat 2.pants.

jārīkojas ar finanšu līdzekļiem un mantu lietderīgi, t.i. rīcībai jābūt tādai, lai mērķi sasniegtu ar mazāko finanšu līdzekļu un mantas izlietojumu un konkrētā manta iegūstama īpašumā vai lietošanā par iespējami zemāku cenu. Kā ir norādījis V.Eglītis savā darbā „Ievads Konstitucionālā teorijā”, „likuma piemērošana visciešākajā veidā ir saistīta ar tā normu interpretāciju. Vispārīgi runājot, interpretācija ir stadija, etaps, posms likuma piemērošanas procesā, tikai interpretācija mums dod attiecīgās normas juridiskās sekas.”⁷⁴ Ņemot vērā to, ka minētais likums ierobežo pašvaldības rīcības brīvību ar tās rīcībā esošo budžetu, ir nepieciešams konkretizēt likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.pantā minēto jēdzienu – mazvērtīga, kas ļautu pašvaldībai rīkoties ne tikai sabiedrības, bet arī indivīda interesēs, nepārkāpjot Latvijas tiesību aktos noteiktās tiesības. Tādējādi būtu atrisināma situācija, vai likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.pants būtu speciāls attiecībā pret likumu „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu” un neradītu uz priekšdienām nesamērīgus tiesību aizskārumus. Tāpat tas ļautu institūcijai risināt jautājumu par visa nekustamā īpašuma atsavināšanu gadījumos, kad atlikusī nekustamā īpašuma daļa pēc atsavināšanas acīmredzami kļūs mazvērtīga. Šobrīd tieši Francijā ir izveidojusies prakse, kad nekustamā īpašuma īpašnieks, kura atlikušais zemes gabals pēc attiecīgā zemes gabala atsavināšanas ir kļuvis mazvērtīgs vēršas tiesā ar prasību uzlikt pienākumu atbildīgajai valsts iestādei par pienākumu izpirkt arī atlikušo zemes gabalu.⁷⁵ Savukārt, kā ir norādījusi Saeima atbildes rakstā Satversmes tiesai lietā Nr.2009-06-01, Vācijas federālās zemes Badenes-Virtembergas Zemes atsavināšanas likuma 5.pārgrāfs paredz, ka īpašumu drīkst atsavināt tikai tādā apmērā, kāds ir nepieciešams konkrētā mērķa sasniegšanai. Savukārt gadījumā, kad tiek atsavināta tikai zemes gabala daļa, īpašniekam ir tiesības prasīt atlikušās daļas atsavināšanu, ja viņš vairs nevar to pienācīgā apmērā izmantot, piemēram, būvniecībai.⁷⁶ Ņemot vērā, ka institūcija ierosina atsavināt tikai to nekustamā īpašuma daļu, kas ir nepieciešama attiecīgajām valsts vai sabiedriskajām vajadzībām, minētais iespējamais regulējums, atsavinot arī atlikušo nekustamā īpašuma daļu, ļautu institūcijai nenonākt pretrunā ar Satversmes 105.pantā noteikto prasību pēc „sabiedrības interesēm”. Tā kā saistībā ar Latvijā esošo ekonomisko situāciju nekustamā

⁷⁴ Eglītis V. Ievads Konstitūcijas teorijā, Latvijas Vēstnesis, 2006, 154.lpp.

⁷⁵ Skat. piem.: Washington University Global Studies Law Review, p.530.

Pieejams: http://law.wustl.edu/wugslr/issues/volume5_3/p523Renard.pdf. (aplūkots 2009.gada 12.maijā).

⁷⁶ Saeimas atbildes raksts Satversmes tiesai lietā Nr.2009-06-01, nepublicēts, pieejams Saeimas kancelejā, lietas Nr. 2009-06-01, reģ.nr. 1 - 1 - n/82 - (9/09), 2009.gada 23.aprīlis

īpašuma tirgus Latvijā ir praktiski apstājies⁷⁷, likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.panta iespējamie grozījumi ļautu valstij izvairīties no precedentiem, kad nekustamā īpašuma īpašnieks vērstos tiesā ar nepamatotu prasību par atlikušā zemes gabala atzīšanu par „mazvērtīgu”, lūgt nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā un tādējādi iegūt peļņu.⁷⁸

Valsts prezidenta kancelejā 2008.gada 14.oktobrī tika saņemts Modra Ozoliņa un Latvijas Republikas Saeimas frakcijas „Jaunais laiks” priekšsēdētāja D.Zača lūgums Valsts prezidentam neizsludināt 2008.gada 9.oktobrī pieņemto likumu „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām - Dienvidu tilta pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai”. Izvērtējot minētā likuma otrreizējās caurlūkošanas iespēju, Valsts prezidents ir izmantojis savas Satversmes 47.pantā noteiktās likumdošanas iniciatīvas tiesības nosūtot Saeimas priekšsēdētājam vēstuli⁷⁹ un rosinājis pilnveidot likumu „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”, papildinot 15.pantā noteikto regulējumu, lai atsavināmā nekustamā īpašuma īpašnieka tiesība prasīt nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā saderētu ar skaidru un nepārprotamu šīs tiesības realizācijas mehānismu.⁸⁰ Pēc autores domām, šādā gadījumā 15.panta precizēšana skaidrāk iezīmētu indivīda tiesības vērsties tiesā par nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā vienā no atsavināšanas procesa posmiem. Savukārt ja tiesa nolemtu, ka atlikusī zemes platība atbilst kritērijiem „mazvērtīgs” un/vai „nederīgs”, tas savukārt neierobežotu arī institūciju darbību un likumā „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu” noteikto tiesību apjomu. Šāds iespējamais regulējums novērstu ne tikai nodaļā izklāstītos problēmjautājumus, bet arī nodrošinātu mehānismu personas Satversmes 92.pantā nostiprināto tiesību uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā efektīvāku aizsardzību un panāktu sabiedrības un indivīda tiesību savstarpējo līdzsvaru.

⁷⁷ Nekustamā īpašuma cenas kļūst pieņemamākas gan īres, gan nomas tirgū: *Latio*, 2009.gada 12.marts,. Pieejams: <http://www.latio.lv/lv/zinas/2274/> (aplūkots 2009.gada 16.aprīlī).

⁷⁸ Iespējamās spekulācijas saistībā ar nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu ir vairakkārt aplūkotas masu medijos. Skat. arī: Gertners E. Īpašuma atsavināšana – līdzeklis cīņā ar spekulantiem, Rīgas Balss, 2008.gada 12.jūnijs

⁷⁹ 2008.gada 17.oktobra Valsts prezidenta likumdošanas iniciatīvas vēstule Nr.435 Saeimas priekšsēdētājam, Pieejams: http://www.president.lv/pk/content/?cat_id=2892 (aplūkots 2009.gada 10.aprīlī).

⁸⁰ Turpat.

2.2. Valsts vai sabiedriskajām vajadzībām nepieciešamā nekustamā īpašuma daļas apmērs un tā samērīgums ar tiesību ierobežojumu

Likumdevējs, lemjot par privātpersonai piederoša nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu, bauda plašu rīcības brīvību. Apsverot jautājumu par konkrēta atsavināšanas likuma nepieciešamību, vienmēr tiks skarti gan politiski, gan ekonomiski, gan sociāli aspekti,⁸¹ kuru nozīme ir pietiekami būtiska, lai likumdevēja rīcības brīvība būtu ierobežota ar Satversmes 105.pantā nostiprināto nepieciešamību pēc valsts vai sabiedriskajām interesēm un samērīguma principa.

Kā liecina autores pētījumi, laika posmā no Latvijas neatkarības pirmās pastāvēšanas (no Latvijas Republikas proklamēšanas dienas līdz okupācijai)⁸² līdz 2009.gada maijam kopumā ir bijuši tikai nedaudz vairāk kā 20 gadījumi, kad valsts atsavinājusi nekustamo īpašumu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām.⁸³ Savukārt, izvērtējot gadījumus, kad Saeima ir pieņēmusi likumu piespiedu kārtā atsavināt tikai daļu no kopējā nekustamo īpašuma apmēra, jāatzīst, ka nav vispārīgi izstrādāta un izmantota prakse nekustamā īpašuma daļas apmēra noteikšanai, kas būtu nepieciešama tieši attiecīgajām sabiedriskajām vajadzībām. Vieni no spilgtākajiem gadījumiem Saeimai lemjot tieši par zemes atsavināšanu tikai tajā daļā, kas nepieciešama valsts vai sabiedriskajām vajadzībām, ir bijuši saistībā ar zemes atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām. Kopumā ir pieņemti 2 likumi:

1. 2002.gada 6.jūnijā pieņemts likums „Par zemes atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām”,⁸⁴
2. 2008.gada 5.jūnijā pieņemts likums „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām”.⁸⁵

Šobrīd Satversmes tiesa ir ierosinājusi lietu par 2008.gada 5.jūnijā pieņemtā likuma 1.panta 1.punkta atbilstību Republikas Satversmes 105. pantam pēc SIA „Ziemeļu-Rietumu Tranzīts” un Andra Līpača konstitucionālās sūdzības.⁸⁶

⁸¹ Saeimas atbildes raksts Satversmes tiesai lietā Nr.2009-0101, npublicēts, pieejams Saeimas kancelejā, Nr.2009-01-01, reģ.nr. 1 - 1 - n/10 - (9/09), 2009.gada 12.februāris

⁸² 1918.gada 18.novembris – 1940.gada 17.jūnijs. Latvijas Vēstures institūts. Latvijas hronika. Pieejams: <http://www.lv.lv/?menu=lv90&file=1917> (aplūkots 2009.gada 7.maijā).

⁸³ Datubāze *Nais*. www.nais.lv

⁸⁴ Par zemes atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002.gada 18.jūnijs, nr.91.

⁸⁵ Par zemes atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2008.gada 18.jūnijs, nr.94.

⁸⁶ Par likuma „Par nekustamo īpašumu atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām” 1. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam: Satversmes tiesas lēmums par lietas ierosināšanu, 2009.gada 13.janvāris.

Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/lem_ierosin_2009_01czyw.htm (aplūkots 2009.gada 15.aprīlī).

No tā secināms, ka gadījumos, kad tiek atsavināta tikai daļa nekustamā īpašuma, Satversmes 105.panta ceturtajā teikumā ietvertajiem trim nosacījumiem, kuru esamība attaisno īpašuma atņemšanu,⁸⁷ ir jārada nepārprotams indivīdu tiesību ierobežojuma attaisnojums un nepieciešamība tieši pēc attiecīgā nekustamā īpašuma daļas apmēra. Pretējā gadījumā var tikt būtiski aizskartas indivīda Satversmē nostiprinātās tiesības, kas savukārt, pamatojoties uz Satversmes 92.pantā⁸⁸ nostiprināto principu, neliegtu indivīdam vērsties savu tiesību un interešu aizstāvībai tiesā. Tādējādi lemjot par nekustamā īpašuma daļas atsavināšanu, ikviens iespējamais Satversmē nostiprināto pamattiesību aizskārums ir rūpīgi izvērtējams, lai neradītu nesamērīgu indivīda tiesību aizskārumu, tai skaitā arī Satversmē nostiprinātajām tiesībām uz dzīvošanu labvēlīgā vidē.

Atsavinot nekustamā īpašuma daļu, indivīda tiesības var tikt ierobežotas vairākos aspektos. 2008.gada 9.oktobrī Saeima pieņēma likumu „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām - Dienvidu tilta pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai” un atbalstīja Rīgas domes lēmumu atsavināt sabiedriskajām vajadzībām – Dienvidu tilta pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai – nekustamo īpašumu, kas sastāda tikai daļu no kopējā zemesgabala. Ar minēto likumu atsavinātais nekustamais īpašums 233 m² platībā, jaunizbūvējamās ielas no Bauskas ielas līdz Ziepniekkalna ielai sarkano līniju robežās, Rīgā, Gulbju ielā 14 (zemes vienības kadastra apzīmējums 0100 119 0262).⁸⁹ Saskaņā ar Aizsargjoslu likuma⁹⁰ 1.panta 13.punktu sarkanā līnija ir pašvaldības apstiprinātajā teritorijas plānojumā noteiktā līnija, kas norobežo ceļa, ielas vai piebrauktuves izbūvei nepieciešamo teritoriju, kurā nekustamā īpašuma lietošanas tiesības aprobežotas saskaņā ar likumiem, līdz ar to ierobežojot indivīda tiesību uz īpašumu realizāciju. Priekšlikumu par minētā nekustamā īpašuma daļas atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām, pamatojoties uz likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 3.panta prasībām, bija iesniedzis Ministru kabinets uz attiecīgās pašvaldības – Rīgas domes – ierosinājuma pamata. Šāda ierosinājuma iemesls bija pašvaldības nespēja vienoties ar iepriekš minētā zemes

⁸⁷ Skat. arī: Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005- 12-0103. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

⁸⁸ Latvijas Republikas Satversmes 92.pants: LR likums, *Latvijas vēstnesis*, 1993.gada 1.jūlijs. Nr.43

⁸⁹ Likuma „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām - Dienvidu tilta pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai” anotācija.

Pieejams: http://www.saeima.lv/saeima9/lasa?dd=LP0833_0. (aplūkots 2009.gada 12.aprīlī).

⁹⁰ Aizsargjoslu likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997.gada 25.februāris, Nr.56/57.

gabala īpašnieku par nekustamā īpašuma atsavināšanas atlīdzības apmēru.⁹¹ Līdz ar minētā likuma spēkā stāšanos, atlikušā zemes gabala Gulbju ielas 14 nama īpašnieka dzīvojamā ēka lielceļam atrados tuvāk nekā Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos⁹² 4.6.2.4.punktā noteiktie 15.metri. Minētajos noteikumos nostiprinātā atzīme ir ne tikai garants, kas nodrošina netraucētu nekustamā īpašuma īpašnieka īpašumtiesību baudīšanu un to interešu realizāciju, bet arī līdzeklis, kas nodrošina pret iespējamiem labklājības, drošības un veselības traucējumiem. Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi tika pieņemti pamatojoties Teritorijas plānošanas likumu,⁹³ kura mērķis ir veicināt ilgtspējīgu un līdzsvarotu attīstību valstī, izmantojot efektīvu teritorijas plānošanas sistēmu.⁹⁴ Tādējādi Gulbju ielas 14 dzīvojamā ēkas atrašanās lielceļam tuvāk nekā Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos noteiktie 15m varētu nonākt pretrunā ar Teritorijas plānošanas likuma noteikto mērķi. Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos izņēmums noteiktajiem 15m ir noteikts vienīgi gadījums, ja starp lielceļu un zemes gabalu ir prettrokšņa ekrāni. Ņemot vērā, ka informācija par šāda prettrokšņa ekrāna iespējamu būvniecību nav publiski pieejama, tas liek domāt, ka fakts par dzīvojamās ēkas atrašanos lielceļam tuvāk par iepriekš minētajiem 15m radītu ievērojamu dzīves kvalitātes samazinājumu īpašniekam un viņa ģimenes locekļiem. Minētais apstāklis ir pietiekami būtisks, lai ļautu izvērtēt 2008.gada 9.oktobrī pieņemtā likuma „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām - Dienvidu tilta pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai” radīto indivīda tiesību aizskārumsamērīgumu ar Satversmes 115.pantā noteiktajām personas tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē, kas varētu tikt aizskartas līdztekus indivīda tiesībām netraucēti baudīt indivīda īpašuma tiesības. Vēl jo vairāk, saskaņā ar Satversmes 115.pantu, valsts ir apņēmusies aizsargāt personas tiesības dzīvot labvēlīgā vidē,⁹⁵ tai skaitā rūpējoties par tās saglabāšanu un

⁹¹ 2008.gada 17.oktobra Valsts prezidenta likumdošanas iniciatīvas vēstule Nr.435 Saeimas priekšsēdētājam.

Pieejams: http://www.president.lv/pk/content/?cat_id=2892. (aplūkots 2009.gada 11.aprīlī).

⁹² Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi: Rīgas domes saistošie noteikumi Nr.34, 2005.gada 20.decembris.

Pieejams: http://www.rdpad.lv/uploads/normative%20akti/RD_saist_not_34.pdf (aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).

⁹³ Teritorijas plānošanas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002.gada 22.maijs, Nr.88.

⁹⁴ *Turpat 2.pants*

⁹⁵ Skat. arī: Par Ministru kabineta 2001.gada 8.augusta rīkojuma nr.401 „Par bīstamo atkritumu sadedzināšanas iekārtas izvietojumu Olainē” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 111. un 115.pantam, Atkritumu apsaimniekošanas likuma 5.pantam un 6.panta 1.–3.punktam, likuma „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 3. un 11.pantam, likuma „Par piesārņojumu” 14.pantam un 17.panta pirmajai daļai, kā arī likuma „Par vides aizsardzību” 11.pantam”, 2007.gada 21.decembra Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2007-12-03 “Par Ādažu novada teritorijas plānojuma daļas, kas paredz Lielā Baltežera applūstošās teritorijas apbūvi, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2002-14-04. *Latvijas Vēstnesis*, 2003.gada 18.februāris, nr.26

uzlabošanu, kas šajā situācijā nav pietiekami ņemts vērā. Līdzīgu viedokli ir paudis Latvijas Republikas Saeimas frakcijas „Jaunais laiks” priekšsēdētājs D.Zaķis, kurš 2008.gada 13.oktobrī Valsts prezidentam adresētajā likuma „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām – Dienvidu tilta pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai” otrreizējās caurlūkošanas lūgumā ir norādījis, ka „šādos gadījumos būtu nepieciešams panākt kompromisu, kurā tiktu sabalansētas gan indivīda tiesības uz īpašumu, gan sabiedrības intereses. Šajā gadījumā indivīda interešu aizskārums uz īpašumu ir nesamērīgs. Valsts nevar būt tiesību subjekts, kurš drīkst nesamērīgi pasliktināt iedzīvotāju dzīves apstākļus.”⁹⁶ Līdz ar to nekustamā īpašuma atsavināmās daļas apmērs, kas nepieciešams konkrētām sabiedriskajām vai valsts vajadzībām nedrīkst nesamērīgi ierobežot indivīda tiesības - vēl jo vairāk -, ja tiek aizskartas ne tikai Satversmes 105.pantā noteiktās indivīda tiesības uz īpašumu, bet arī citas Satversmē nostiprinātās pamattiesības. Tāpēc nosakot nekustamā īpašuma apmēru, kritērijam ir jābūt pietiekami skaidram, lai tas radītu balansu starp indivīda tiesību aizskārumu un sabiedrības iegumu šādā gadījumā, papildus ņemot vērā iespējamo atlikušā nekustamā īpašumā iespējamu atzīšanu par mazvērtīgu un/vai nederīgu.

⁹⁶ 2008.gada 13.oktobra Latvijas Republikas Saeimas frakcijas Jaunais laiks likuma Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām – Dienvidu tilta pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai Valsts prezidentam nosūtītais otrreizējās caurlūkošanas lūgums, nepublicēts, pieejams Valsts prezidenta kancelejā. Nr.8/3-2-n/157-(5/08).

3. nodaļa

Jēdziena „taisnīgas atlīdzība” izpratne un taisnīgas atlīdzības noteikšana

3.1. Jēdziena „taisnīga atlīdzība” izpratne

Nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumā viens no noteikumiem taisnīga līdzsvara nodrošināšanai starp sabiedrības interesēm un nepieciešamību aizsargāt indivīda pamattiesības, ir taisnīgas atlīdzības noteikšana un tiesību uz taisnīgu atlīdzību garantēšana. Tādējādi taisnīgas atlīdzības principu noteikšanai ir būtiska nozīme, kas praksē ir izveidojies par vienu no sarežģītākajiem jautājumiem.

Latvijas Republikas Satversmes 105.pantā ir nostiprināts princips, ka nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana pieļaujama tikai pret taisnīgu atlīdzību. Jēdziens „taisnība” saskaņā ar Juridisko terminu vārdnīcu, izprotams tajā nozīmē, kādā to lieto tiesu iestādes un izriet no ieskatiem, kad izšķirot juridiskus strīdus, tiesa pamatojas uz vispārējiem taisnības motīviem.⁹⁷ Tādējādi gadījumos, kad nekustamā īpašuma īpašnieks nespēj vienoties ar institūciju par atlīdzināmo apmēru un strīdu izšķir tiesa, tai ir jāvadās ne tikai no likumā „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” noteiktajiem kritērijiem, bet arī pēc vispārējiem tiesību principiem, kuru nepieciešamību ir akcentējusi Satversmes tiesa 2005.gada 16.decembra spriedumā lietā Nr.2005-12-0103. Minētajā spriedumā Satversmes tiesa ir noteikusi, ka „atsavinot īpašumu piespiedu kārtā, taisnīgas atlīdzības institūtam ir jārada taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības interesēm, no vienas puses, un nepieciešamību aizsargāt Satversmē garantētās īpašnieka tiesības, no otras puses.”⁹⁸ Līdz ar to atsavinot nekustamo īpašumu piespiedu kārtā, ir jāņem vērā taisnīga līdzsvara princips, kas tāpat kā samērīguma princips, publiskajās tiesībās ir viens no galvenajiem pamatprincipiem.⁹⁹ Taisnīga līdzsvara princips nodrošina, lai valsts, realizējot publisko varu, nepamatoti neierobežotu indivīda tiesības un intereses, kas savukārt varētu tikt līdzsvarotas kompensējot īpašniekam radītos zaudējumus. Piespiedu atsavināšanā kā pamatprincips norādīts, ka atsavināšanas rezultātā īpašnieks nevar būt nostādīts ne labākā, ne

⁹⁷ Juridisko terminu vārdnīca. Sast. , Nordik Rīga, 1998.gads, 251.lpp.

⁹⁸ Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005- 12-0103. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

⁹⁹ Skat. arī: Levits E.Samērīguma princips publiskajās tiesībās. *Likums un Tiesības*, 2000, nr.9.

sliktākā stāvoklī, jo pretējā gadījumā netiktu panākts taisnīgs līdzsvars, kas ir taisnīgas atlīdzības pamatā.¹⁰⁰ Kā ir norādījusi ECT 1986.gada 8.jūlija spriedumā “*Litgow and others v. The United Kingdom*”,¹⁰¹ „lai gan Konvencijas 1.pants *expressis verbis* nenosaka kompensējamās summas apjomu, [...] personas īpašuma tiesību ierobežošana ir pieļaujama, ja tiek panākts taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības interesēm, un kompensācijas apmēra noteikšana ir būtiska, lai novērtētu, vai tiek aizsargātu personas pamattiesības.”¹⁰² Tādējādi taisnīgas atlīdzības noteikšana ir kritērijs, kas nosaka, vai atsavinot nekustamo īpašumu indivīda tiesību aizskārums tiek pienācīgi kompensēts, lai neradītu nesamērīgu tiesību aizskārumu apmēru. Saskaņā ar ECT praksi, nacionālajai tiesai ir jāizvērtē nacionālajā likumā ietvertie kompensācijas izmaksas noteikumi un nosacījumi, kā arī tas, kā tie piemēroti konkrētā prasītāja lietā.¹⁰³ Turklāt jāņem vērā, ka indivīdam papildus nevar tikt radīts nesamērīgs slogs savu tiesību realizēšanai, tādējādi ievērojot taisnīga līdzsvara principu.¹⁰⁴ Tas nostiprinātu indivīda tiesības uz taisnīgu atlīdzību, kā arī nodrošinātu jēdziena „taisnīga atlīdzība” realizāciju un nebūtu pretrunā taisnīgas atlīdzības mērķim – nodrošināt valsts institūcijas veiktu indivīda tiesību aizskāruma kompensēšanu un zaudējumu atlīdzību.

Likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 1.pants nostiprina Satversmes 105.pantā ietverto principu, ka nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšana valsts vai sabiedriskajām vajadzībām pieļaujama vienīgi pret atlīdzību un tikai uz atsevišķa likuma pamata. Pieņemot šādu “atsevišķu” likumu, likumdevējam īpaša uzmanība jāpievērš visiem lietas apstākļiem, jānoskaidro, vai īpašuma atsavināšana patiešām notiek izņēmuma gadījumā un kalpo valsts vai sabiedriskajām

¹⁰⁰ „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām efektīvizēšanu”: Satiksmes ministrijas informatīvais ziņojums, 2008.gada 10.jūnijs, polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file18608.doc

¹⁰¹ ECT lieta: 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81, 9405/81. „Nationalisation under the Aircraft and Shipbuilding Industries Act 1977 - complaints concerning terms and related matters” 1986.gada 8.jūlija spriedums „*Litgow and others v. The United Kingdom*”

Pieejams: <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/2422ec00f1ace923c1256681002b47f1/e19814065eceb57c1256640004c2376?OpenDocument> (aplūkots 2009.gada 12.maijā).

¹⁰² Turpat.

¹⁰³ Skat. arī: ECT lieta: 19639/92, „Delays in payment of additional compensation for expropriation; statutory interest for delay insufficient to compensate for loss caused by high monetary depreciation”. spriedums lietā „*Aka v. Turkey*”. 1998.gada 23.septembris.

Pieejams: <http://www.humanrights.lv/hrmag/ect/spraka.htm>. (aplūkots 2009.gada 10.maijā)

¹⁰⁴ Skat. arī: ECT lieta: 17849/91. „No one shall be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment. Inhuman treatment is treatment which deliberately causes severe mental or physical suffering.” spriedums lietā „*Pressos Compania Naviera S.A. and others v. Belgium*”. 1997.gada 3.jūlijis.

Pieejams: <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/2422ec00f1ace923c1256681002b47f1/d74016007b63621ac1256640004c2e42?OpenDocument> (aplūkots 2009.gada 12.maijā).

vajadzībām, kā arī jāpārlicinās, vai šī atsavināšana notiek pret taisnīgu atlīdzību.¹⁰⁵ Līdz ar to taisnīgas atlīdzības noteikšana, kā arī vienveidīgas prakses nodrošināšana lietās par nekustamā īpašuma atsavināšanu ir sevišķi nozīmīga.¹⁰⁶ Taisnīgas atlīdzības noteikšana ir gan faktors, kas nosaka cik veiksmīgi iestāde varēs atsavināt īpašumu brīvprātīgā ceļā (darbojoties privātautonomijas ietvaros), gan būtisks priekšnoteikums tiesiskai piespiedu atsavināšanai.¹⁰⁷ Līdz ar to valsts, izmantojot savas ekskluzīvās tiesības piespiedu kārtā atsavināt nekustamo īpašumu, nevar tikt atbrīvota no pienākuma veikt atsavināšanu bez taisnīgas atlīdzības nodrošināšanas. Arī ECT 1994.gada 9.decembra spriedumā lietā „*Holy Monasteries v. Greece*”¹⁰⁸ ir atzinusi, ka īpašuma piespiedu atsavināšana neizmaksājot kompensāciju pārkāptu taisnīga līdzsvara principu starp indivīda interesēm un sabiedrības interesēm.

Likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 2.pants nosaka, ka atlīdzība par atsavināmo nekustamo īpašumu nosakāma naudā, kas ļauj vērtēt atlīdzību cenas apmērā, savukārt minētā likuma 5.pants jautājumu par atlīdzību regulē nosakot, ka institūcija pēc saviem ieskatiem var piesolīt gan taisnīgu atlīdzību, gan piedāvāt apmainīt atsavināmo nekustāmo pret līdzvērtīgu mantu. Līdz ar to taisnīgas atlīdzības jēdziens ietver ne tikai tiesību aizskāruma kompensēšanu naudas izteiksmē, bet arī paredz realizēt zaudējumu atlīdzību mantiska rakstura izteiksmē notiekot maiņas procesam. Autore darbā neapskata maiņas procesu kā taisnīgu atlīdzību, taču jāatzīmē, ka maiņas process varētu būt apgrūtināts gadījumos, ja atsavināta tiek tikai daļa nekustamā īpašuma, turklāt pašvaldības vai valsts iespējas nodrošināt īpašnieku ar līdzvērtīgu zemi ir atkarīgas no zemes fonda apmēra un finansiāliem līdzekļiem.

¹⁰⁵ Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2005- 12-0103 22.2.punkts. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

¹⁰⁶ Voroncovs A. Kad atlīdzības apmēru nosaka tiesa. *Jurista Vārds*, 2007.gada 17.jūnijs, Nr.29

¹⁰⁷ „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām efektīvizēšanu”: Satiksmes ministrijas informatīvais ziņojums, 2008.gada 10.jūnijs, polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file18608.doc.

¹⁰⁸ ECT lieta: 13092/87, „The State, deemed to be the owner of such agricultural and forest property was automatically given the use and the possession of it.” Spriedums lietā „*Holy Monasteries v. Greece*”. 1994.gada 9.decembris.

Pieejams: <http://www.humanrights.lv/hrmag/ect/sprholy.htm> (aplūkots 2009.gada 11.maijā).

3.2. Taisnīgas atlīdzība kā kompensācija nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumā

3.2.1. Taisnīga atlīdzība kā kompensācija par īpašuma tiesību pāreju

Saskaņā ar likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” regulējumu, līdz ar valdījuma iegūšanu valsts vai pašvaldība pārņem faktisko varu pār īpašumu ar visām izrietošajām tiesībām. Šādā situācijā „taisnīgas atlīdzības” jēdziens ir jāvērtē ciešā kontekstā ar Civillikuma 876. pantā sniegto valdījuma definīciju – „lietas valdījums ir īpašuma tiesībai atbilstoša faktiskā vara pār lietu”, tādējādi nodrošinot, ka atlīdzība ir kā kompensācija jeb samaksa par īpašumtiesību pāreju.

Valdījuma pilnīga pāreja īsi pēc likuma par atsavināšanu spēkā stāšanās, bet nenosakāmu laiku pirms atlīdzības izmaksas, būtu netaisnīga, jo īpašniekam paliktu tikai “butaforiskas” īpašuma tiesības – ieraksts zemesgrāmatā ar aizlieguma atzīmi atsavināt vai apgrūtināt.¹⁰⁹ Lai arī likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 12.pants paredz, ka pēc aprakstīšanas nekustamais īpašums pāriet tās iestādes valdījumā, kuras vajadzībām to atsavina, minētajā situācijā nekustamā īpašuma īpašnieks līdz sprieduma stāšanās likumīgā spēkā ir gan bez īpašuma tiesībām, gan bez atlīdzības, tādējādi radot indivīda tiesību aizskārumu. Līdz ar to, ja tiesības uz īpašumu ir gan ikvienam indivīdam, gan visai sabiedrībai kopumā, tad primārajam jautājumam būtu jābūt, cik daudz nevienlīdzība šajā ziņā likuma priekšā būtu pieļaujama.¹¹⁰ Kā ir norādījusi Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr.2005-12-0103,¹¹¹ „[c]itās valstīs pat konstitūcijā ir noteikts atlīdzības izmaksāšanas brīdis. Piemēram, Beļģijas Karalistes konstitūcijas 16.pants paredz, ka šādi kompensācijai jātiek "iepriekš izmaksātai"; Ungārijas Republikas konstitūcijas 13.panta otrā daļa noteic, ka kompensācijas izmaksai jābūt tūlītējai, savukārt Nīderlandes Karalistes konstitūcijas 14.panta pirmā daļa - ka kompensācijai jābūt "iepriekš garantētai.”¹¹² Līdz ar to citās Eiropas valstīs īpašuma tiesību pāreja attiecībā uz atlīdzības

¹⁰⁹ Halsbury's Laws of England/Compulsory Acquisition of Land (Volume 8 (1) (2003 Reissue))/5, page 272, para 235

¹¹⁰ J.Coleman, s.Shapiro, The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law, Oxford: University Press, 2004. p.432

¹¹¹ Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2005- 12-0103 22.2.punkts. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

¹¹² Turpat 23.4.punkts.

izmaksas brīdi ir likumā nostiprināts princips, tādējādi papildus aizsargājot indivīda īpašuma tiesības.

2005.gada 11.janvārī Ministru kabinets Satversmes 81.panta kārtībā pieņēma noteikumus Nr.17 „Grozījumi likumā „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām””,¹¹³ kas neparedzēja iespēju īpašniekam saņemt kaut tikai valsts piedāvāto minimumu un tad tiesāties par lielāku summu. Minētie noteikumi paredzēja kārtību, ka vispirms privātpašumā esošos dzīvokļus atsavina un tikai pēc tam vienojas par to atpiršanas cenu, kas pēc būtības ir pretrunā principam, ka īpašums tiek atsavināts pret atlīdzību un darbībām – atsavināšanai un atlīdzības izmaksai – notiekot vienlaikus. Minētā likuma regulējums noteica, ka jau pēc tam, kad stājies spēkā attiecīgais likums par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām, valstij vai pašvaldībai ir tiesības pieprasīt, lai tās tiktu nostiprināts zemes grāmatā normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā, līdz ar to izslēdzot iespēju indivīdam tiesā aizstāvēt savas intereses atlīdzības apmēra nauteikšanā pirms atsavinātā nekustamā īpašuma nostiprināšanai zemezgrāmatā uz valsts vai pašvaldība vārda. Arī Satversmes tiesa 2005.gada 16.decembra spriedumā lietā Nr.2005-12-0103¹¹⁴ par minētā likuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105.pantam, citējot Saeimas pārstāvi minētajā lietā ir noteikusi, ka „šādā situācijā nekustamā īpašuma īpašniekam līdz taisnīgas atlīdzības saņemšanai varētu tikt uzkrauta pārmērīgi smaga nasta. Tikai tad, kad ir taisnīga atlīdzība, var pāriet īpašuma tiesības. Valsts nav nekāds citāds tiesību subjekts, kas var atļauties maksāt mazāk un pateikt, ka valsts intereses pāri visam.”¹¹⁵

Īpašumtiesību faktiskās pārejas nozīmi un tā saistību ar atlīdzības apmēru ir interpretējusi arī ECT, kas 1998.gada 23.septembra spriedumā lietā „*Aka v. Turkey*”¹¹⁶ ir noteikusi, ka „starpība starp izmaksātās summas vērtību īpašuma piespiedu atsavināšanas brīdī un šīs summas vērtību brīdī, kad tā tiek reāli izmaksāta, kas radusies inflācijas dēļ, var radīt indivīdam īpašus zaudējumus, kas nodrošina taisnīgu līdzsvaru starp indivīda un

¹¹³ Grozījumi likumā *Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām*: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 29.jūnijs, Nr.99.

¹¹⁴ Par Ministru kabineta 2001. gada 31. jūlija noteikumu Nr. 349 "Grozījumi Ministru kabineta 1995. gada 3. oktobra noteikumos Nr. 291 "Suņu un kaķu turēšanas noteikumi"" atbilstību Satversmes 105. pantam un Ministru kabineta iekārtas likuma 14. panta 3. punktam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 23.4.punkts. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. gada 21. maijs, Nr.75.

¹¹⁵ Turpat.

Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Spriedums_2006_38_03.htm (aplūkots 2009.gada 12.maijā).

¹¹⁶ Skat. arī: ECT lieta: 19639/92, „Delays in payment of additional compensation for expropriation; statutory interest for delay insufficient to compensate for loss caused by high monetary depreciation”. spriedums lietā „*Aka v. Turkey*”. 1998.gada 23.septembris.

Pieejams: <http://www.humanrights.lv/hrmag/ect/spraka.htm>. (aplūkots 2009.gada 10.maijā)

sabiedrības interesēm.”¹¹⁷ Līdz ar to šajā nodaļā minētais jautājums par taisnīgas atlīdzības noteikšanu un izmaksu praksē var tikt nepamatoti un tiesību normām neatbilstoši interpretēts.

3.2.1. Taisnīgas atlīdzības noteikšana

Satversmes 105.pants, tāpat kā Eiropas Savienības Pamattiesību Hartas 17.pants, pieļauj īpašuma atsavināšanu pret taisnīgu atlīdzību, kas pēc būtības nozīmē, ka īpašums tiek atsavināts pret atlīdzību un darbībām – atsavināšanai un atlīdzības izmaksai – notiekot vienlaikus. Kā ir norādījusi ECT 1986.gada 21.februāra spriedumā “*James and others v. The United Kingdom*”, „lai arī Konvencijas 1.pantā nav skaidri noteikts, kompensācijas apmērs ir būtisks, lai novērtētu, vai atsavinot nekustamo īpašumu ir ievērots taisnīgums.”¹¹⁸ Savukārt ECT lietā „*Sporrong and Lonneroth v. Sweden*”¹¹⁹ ir norādījusi, ka „tiesai jānoskaidro, vai ir panākts taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības vispārējo interešu noteiktajām vajadzībām un nepieciešamību aizsargāt pamattiesības.” Šajā gadījumā svarīgs samērīguma kritērijs, kas veido taisnīgu atlīdzību, ir atlīdzības (kompensācijas) apmērs.

Saskaņā ar normatīvajiem aktiem taisnīgu atlīdzību veido divi kritēriji:

- 1) īpašuma tirgus vērtība;
- 2) kompensācija par zaudējumiem piespiedu atsavināšanas gadījumā.

Savukārt izvērtējot likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 13.panta regulējumu attiecībā uz atlīdzības apmēra noteikšanu, var secināt, ka pastāv šādi principi:

1. īpašuma vērtība nosakāma, pamatojoties uz individuāli izdarāmu novērtējumu, ņemot vērā attiecīgā īpašuma sevišķos apstākļus;
2. īpašuma ienesīgums aprēķināms tikai gadījumā, ja no atsavināmā īpašuma ir gūts ienākums;

¹¹⁷ ECT lieta: 19639/92, „Delays in payment of additional compensation for expropriation; statutory interest for delay insufficient to compensate for loss caused by high monetary depreciation”. spriedums lietā 1998.gada 23.septembra „*Aka v. Turkey*”.

Pieejams: <http://www.humanrights.lv/hrmag/ect/spraka.htm> (aplūkots 2009.gada 23.aprīlī).

¹¹⁸ ECT lieta: 8793/79, „Long leasehold system of tenure in England and Wales - occupying tenants of dwellings empowered to acquire the property on certain conditions (Leasehold Reform Act 1967, as amended)”. 1986.gada 21.februāra spriedums lietā *James and others v. The United Kingdom*

Pieejams: <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/0ef9f8927a96c5a5c1256640004c2410?OpenDocument> (aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).

¹¹⁹ ECT lieta: 7151/75, 7152/75, „Long-term expropriation permits and prohibitions on construction” 1982.gada 23.septembra spriedums lietā *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*

Pieejams: <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/c4a943a53ef323c5c125663b0037f05c/b4d78b6015599f88c1256640004c26ea?OpenDocument> (aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).

3. ieguvējam uz sava rēķina ir jāveic pasākumi īpašniekam radīto zaudējumu vai neērtību novēršanai.

Īpašuma vērtība, kas nosakāma papildus ņemot vērā attiecīgā īpašuma apstākļus, ir atkarīga no katra individuālajiem kritērijiem un vajadzībām. Turklāt jāņem vērā indivīda iespējas, ko viņš ar šo īpašumu plāno un ko var darīt, jo zemes izmantošanas intensitāte ir atkarīga no pilsētas apbūves noteikumiem. Tādējādi ne vienmēr tirgus vērtība nozīmē arī patieso īpašuma vērtību materiālā izteiksmē.¹²⁰ Nekustamā īpašuma novērtēšanas kritēriji balstās uz Latvijas standarta statusā reģistrētajiem Īpašuma vērtēšanas standartiem 401-0,¹²¹ kuri jēdzienu „tirgus vērtība” nosaka kā „*novērtēšanas datumā noteiktai naudas summai, par kādu īpašumam būtu jāpāriet no viena īpašnieka pie otra komerciāla darījuma rezultātā starp labprātīgu pārdevēju un labprātīgu pircēju pēc atbilstoša mārketinga; pie tam tiek pieņemts, ka katra no pusēm rīkojas kompetenti, ar aprēķinu un bez piespiešanās*”.¹²² Lai arī likumā „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” nav precizēts jēdziens „tirgus vērtība”, Satversmes tiesa savā 1998.gada 30.aprīļa spriedumā Nr.09-02 (98) ir norādījusi, ka jebkuras fiziskas vai juridiskas personas tiesības netraucēti izmantot savu īpašumu nozīmē arī tiesības uz šā īpašuma parasto vērtību jeb tirgus cenu.¹²³ Arī ECT ir noteikusi, ka aprēķinot indivīdam izmaksājamo atlīdzību, jāvadās no attiecīgās zemes pašreizējā tirgus vērtības.¹²⁴ Ja, neskatoties uz īpašniekam piedāvāto atlīdzības apmēru, īpašnieks arī pēc piespiedu atsavināšanas likuma pieņemšanas nepiekrīt pieņemt iestādes piedāvāto atlīdzības apmēru, tad atlīdzību nosaka tiesa, balstoties likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 16.panta otrajā daļā noteikto regulējumu. Līdz ar to gan tiesa vērtējot atlīdzības apmēru, gan indivīds ir ierobežots sava prasījuma robežās.

¹²⁰ Skat. arī: Letinskis E. Kas ir īpašuma tirgus vērtība un kas ir īpašuma vērtība? Edgars Letinskis par un ap kredītiem.

Pieejams: <http://www.edgarsletinskis.lv/2008/07/03/kas-ir-ipasuma-tirgus-vertiba-un-kas-ir-ipasuma-vertiba> (aplūkots 2009.gada 25.maijā).

¹²¹ Īpašuma vērtēšanas standarti - 0.daļa: Vispārīgie jēdzieni un vērtēšanas principi. *Latvijas Vēstnesis*, 2002.gada 18.decembris, Nr.185.

¹²² Turpat.

¹²³ Par Latvijas Republikas Augstākās padomes 1992.gada 15.septembra lēmuma "Par Latvijas Republikas likuma "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām" spēkā stāšanās kārtību" 2.punkta (1996.gada 19.decembra likuma redakcijā) atbilstību 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1.pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.09-02 (98). *Latvijas Vēstnesis*, 1998.gada 5.maijā, Nr.122/123.

¹²⁴ Sk. arī: ECT lieta: 13616/88, „Court had held that its judgment constituted in itself sufficient just satisfaction as to the non-pecuniary damage.” 1994.gada 22.februāra spriedums lietā *Hentrich v. France* 71.punkts.

Pieejams: <http://www.javier-leon-diaz.com/property/Hentrich%20v%20France.pdf> (aplūkots 2009.gada 19.maijā).

Savukārt attiecībā uz zaudējumiem piemērojami Civillikuma noteikumi, ciktāl to neregulē citi normatīvie akti. Izrietoši, īpašnieks nevar prasīt zaudējumu atlīdzību par neērtībām, kuru novēršanu par saviem līdzekļiem nodrošina atsavinātās mantas ieguvējs, kā arī gadījumos, kad ievērojot Civillikuma 1776.panta¹²⁵ regulējumu, īpašnieks pats varējis zaudējumu novērst, ievērojot pienācīgo rūpību. No tā secināms, ka vērtētāja noteiktā nekustamā īpašuma cena ir augstākā robeža par kādu attiecīgā institūcija, ievērojot likuma „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu” prasības, drīkst maksāt par nekustamo īpašumu.

Jāatzīmē, ka tiesības uz īpašumu attiecas tikai uz jau pastāvošu īpašumu – nākotnes ienākumi nerada īpašumtiesības.¹²⁶ Tādējādi nosakot atsavināmā nekustamā īpašuma vērtību, netiek ņemts vērā iespējamais nekustamā īpašuma vērtības pieaugums, kas varētu rasties pēc atsavināšanas un saistībā ar kādu nozīmīgu objektu atrāšanos, izbūvi uz tā vai tā tuvumā (piemēram saistībā ar ceļa vai tilta izbūvi). Neskatoties uz minēto, likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 13.pants paredz arī nekustamā īpašuma ienesīguma iekļaušanu kompesācijas apmērā. Tomēr šādā gadījumā tas aprēķināms tikai gadījumā, ja no atsavināmā īpašuma ir gūts ienākums. Saskaņā ar minēto pantu, nekustamā īpašuma vērtība šādā gadījumā tiek noteikta „kapitalizējot ar pieciem procentiem vidējo tīro ienākumu no nekustamā īpašuma par pēdējiem pieciem gadiem vai arī par visu valdījuma laiku, ja īpašnieks to valdījis mazāk par pieciem gadiem.”¹²⁷

Neskatoties uz nostiprināto principu, ka aprēķinot atlīdzības apmēru, jāvadās no attiecīgās zemes pašreizējā tirgus vērtības, Satversmes tiesa 1998.gada 30.aprīļa spriedumā Nr.09-02 (98)¹²⁸ citējot ECT praksi ir noteikusi, ka „atsavinot īpašumu kārtībā, kādu paredz Konvencijas Pirmā protokola 1. panta pirmā daļa, atlīdzībai jābūt saprātīgi saistītai ar īpašuma tirgus vērtību, taču šīs normas negarantē tiesības uz pilnu atlīdzību visos

¹²⁵ Civillikums, 1776.pants: LR likums. Ziņotājs, 1993.gada 14.janvāris Nr.1.

¹²⁶ Skat. arī: Sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības. Tiesības uz īpašumu. Latvijas Republikas Tiesībsargs.2007.gada 19.decembris.

Pieejams: http://www.tiesibsargs.lv/lat/cilvektiesibas/socialas__ekonomiskas_un_kulturakas_tiesibas/ (aplūkots 2009.gada 30.aprīlī).

¹²⁷ Likuma “Par nekustamās īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” 13.pants: LR likums. Ziņotājs, 1992.gada 15.oktobris, Nr.39.

¹²⁸ Par Latvijas Republikas Augstākās padomes 1992.gada 15.septembra lēmuma "Par Latvijas Republikas likuma "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām" spēkā stāšanās kārtību" 2.punkta (1996.gada 19.decembra likuma redakcijā) atbilstību 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1.pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.09-02 (98). *Latvijas Vēstnesis*, 1998.gada 5.maijā, Nr.122/123.

apstākļos.”¹²⁹ Līdz ar to pastāv izņēmumi, kuros jēdziens „taisnīga atlīdzība” ne vienmēr ir saprotams kā atsavināmā nekustamā īpašuma tirgus vērtība. Latvijas Republika, 1997.gada 4.jūnijā ratificējot Konvencijas 1.protokolu, ratifikācijas likumā iekļāva atrunu attiecībā uz īpašuma tiesībām, nosakot, ka Konvencijas 1.protokola 1.panta prasības tai skaitā neattieksies uz īpašuma reformu, kas regulē PSRS veiktās aneksijas laikā nacionalizēto, konfiscēto, kolektivizēto vai citādā veidā nelikumīgi ekspropriēto īpašumu atdošanu vai kompensācijas izmaksu bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem.¹³⁰ No tā izriet valsts tiesības atlīdzības apmēru izteikt atbilstoši reformas mērķim un būtībai, nosakot to ne lielāku kā nekustamā īpašuma novērtējumu, kas izdarīts laika posmā līdz 1940.gada 22.jūlijam. Arī Satversmes tiesa savā spriedumā Nr.09-02 (98)¹³¹ ir šāda veida valsts tiesības ir atzinusi kā atbilstošas Latvijas Republikā veiktās īpašuma denacionalizācijas pamatprincipam – “denacionalizēt īpašumu vai kompensēt tā vērtību tādā apmērā, kādā tas ticis nacionalizēts” – un ir vērstas uz to, lai īpašuma reformas rezultātā atjaunotu sociālo taisnīgumu un lai iespējami taisnīgi samērotu indivīda un visas sabiedrības intereses PSRS veiktās aneksijas seku kontekstā.¹³²

Izvērtējot spēkā esošo regulējumu, jāatzīst, ka pašlaik ir apgrūtināta taisnīgas atlīdzības noteikšana tieši no procesuālās puses. Ņemot vērā ECT nostiprināto principu, ka „arī īpašuma atsavināšanas noteikumiem ir jābūt pietiekami viegli pieejamiem, paredzamiem un precīziem”,¹³³ iestāde ir ierobežota savā pilnvarojumā lemt par taisnīgas atlīdzības noteikšanu. Iestādes tiesību realizācijas robežas, lemjot par taisnīgas atlīdzības noteikšanu, ir saistītas ar likuma „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu” regulējumu un mērķi nodrošināt valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izmantošanu likumīgi un novēršot to izšķērdēšanu un nelietderīgu izmantošanu.

¹²⁹ Turpat.

¹³⁰ Par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997.gada 13.jūnijs, Nr.143/144.

¹³¹ Par Latvijas Republikas Augstākās padomes 1992.gada 15.septembra lēmuma "Par Latvijas Republikas likuma "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām" spēkā stāšanās kārtību" 2.punkta (1996.gada 19.decembra likuma redakcijā) atbilstību 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1.pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.09-02 (98). *Latvijas Vēstnesis*, 1998.gada 5.maijā, Nr.122/123.

¹³² Turpat.

¹³³ Sk. piem.: ECT lieta: 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81, 9405/81. „Nationalisation under the Aircraft and Shipbuilding Industries Act 1977 - complaints concerning terms and related matters” 1986.gada 8.jūlija spriedums „Litgow and others v. The United Kingdom”.

Pieejams:<http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/2422ec00f1ace923c1256681002b47f1/e19814065ecebb57c1256640004c2376?OpenDocument> (aplūkots 2009.gada 23.aprīlī).

Nekustamā īpašuma atsavināšanas procesa efektīvizēšanas nepieciešamību atzinusi Satversmes tiesa 2005.gada 16.decembra spriedumā lietā Nr.2005-12-0103¹³⁴ konstatējot, ka normatīvā aktā būtu jānosaka "iepriekš paredzami un pārskatāmi "taisnīgas atlīdzības" noteikšanas vispārējie kritēriji". Uzmanību ir vērsusi arī Valsts kontrole norādot, ka pašreizējā taisnīgas atlīdzības noteikšanas kārtība nav pārskatāma un nenodrošina efektīvu valsts vai pašvaldību līdzekļu izmantošanu.¹³⁵

Jāņem vērā, ka jautājums par taisnīgas atlīdzības noteikšanu neietilpst Saeimas kā likumdevēja kompetencē, proti, taisnīgu atlīdzību nenosaka Saeima ar likumu. Likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 9.pants paredz, ka ja vienošanās netiek panākta, lietu par atlīdzības apmēru izskata tiesa.¹³⁶ Tiesa attiecīgi likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” noteiktajā kārtībā veic attiecīgā nekustamā īpašuma aprakstīšanu un novērtēšanu.¹³⁷ Tādējādi nodrošinot, ka atlīdzības noteikšana nav vienpusēji izteikts institūcijas pieņēmums par tā pieņemamo un taisnīgo apmēru, bet ievērojot Satversmes 105.pantā nostiprinātās indivīda tiesības, nodrošina indivīda iespējas sniegt savu viedokli par atlīdzības apmēra konstatējumu.

Tādējādi izvērtējot nepieciešamību pēc grozījumiem normatīvajos aktos, būtu jāņem vērā, ka taisnīga atlīdzība ietver atsavināmā īpašuma tirgus vērtību un kompensāciju par atsavināšanas rezultātā nodarītajiem zaudējumiem, jo pagaidām vēl nav izstrādāta vienota sistēma un nekustamā īpašuma vērtēšanas principi atsavinot nekustamo īpašumu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām. Turklāt jāņem vērā, ka atlīdzības summa ietver atlīdzību par atsavināto nekustamo īpašumu un papildu izdevumus, kas saistīti ar nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas procesu un līdzvērtīga īpašuma iegādi atsavinātā vietā.¹³⁸ Tas

¹³⁴ Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005- 12-0103. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.

¹³⁵ „Par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām efektīvizēšanu”: Satiksmes ministrijas informatīvais ziņojums, 2008.gada 10.jūnijs.

Pieejams: polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file18608.doc.(aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).

¹³⁶ Saeimas atbildes raksts Satversmes tiesai lietā Nr.2009-0101, npublicēts, pieejams Saeimas kancelejā, Nr.2009-01-01, reģ.nr. 1 - 1 - n/10 - (9/09), 2009.gada 12.februāris

¹³⁷ 2005.gada 11.janvāra noteikumu Nr.18 *Par nekustamo īpašumu atsavināšanu valsts vajadzībām Latvijas Nacionālās bibliotēkas projekta īstenošanai nepieciešamajā teritorijā* anotācija, Pieejams: http://www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1076_2 (aplūkots 2009.gada 23.aprīlī).

¹³⁸ Likuma “Par nekustamās mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām”2.panta, 2.daļa: LR likums. Likumu un noteikumu krājums, 1923.gada 2.jūnijs, nr.8.

risinātu situāciju, lai iestādes savā darbībā piespiedu atsavināšanas gadījumā vadītos pēc vienotiem un pārbaudāmiem principiem, savukārt īpašniekiem nebūtu pamats izvirzīt nepamatotas un nesamērīgi augstas prasības.

Kopsavilkums

Balstoties uz bakalaura darbā iegūtiem rezultātiem tika secināts, ka Satversmē garantētās pamattiesības nav absolūtas. Īpašumtiesības var ierobežot, ja tam ir leģitīms mērķis, tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā un tas ir pamatots ar likumu. Izvērtējot šobrīd spēkā esošo normatīvo regulējumu, autore izvirza vairākas tēzes un secinājumus:

1. Ar Satversmes 105.pantu tiek aizsargātas katra indivīda īpašuma tiesības, nosakot, ka īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm un īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi izņēmuma gadījumos un saskaņā ar likumu. Atbilstoši Satversmes sistemātiskai interpretācijai, tiesību ierobežošanai būtu jāgarantē citu indivīdu pamattiesību ievērošanu un nodrošināšanu pamatojoties uz likumu, kas savukārt ietver sevī jēdzienus- ierobežot tiesības ar likumu un pamatojoties uz likumu.
2. Ņemot vērā, ka atsavināšanas pamats ir speciāli pieņemts likums attiecīgā nekustamā īpašuma atsavināšanai, iespējamām diskusijām par likumprojektu un likumprojekta pieņemšanas gaitai ir jābūt pietiekami komplicētai un ilgstošam procesam, lai nodrošinātu, ka pieņemtais likums par īpašuma atsavināšanu tiktu izvērtēts gan no valsts un sabiedrības interešu puses, gan no indivīda tiesību aizskāruma samērīguma ar sabiedrības interesēm.
3. Likums „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” un tā regulējums balstās uz Civillikumu, līdz ar to visi iespējamie strīdi, kas varētu rasties minētā likuma piemērošanas dēļ, ir risināmi civilprocesuālā kārtība vispārējās jurisdikcijas tiesā.
4. Nekustamā īpašuma vērtības noteikšana un atlīdzības nodrošināšana labprātīgā ceļā ir priekšnosacījums, lai ar nekustamā īpašuma īpašnieku tiktu noslēgts līgums par nekustamā īpašuma atsavināšanu. Pretējā gadījumā, saskaņā ar likuma “Par nekustamās mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” regulējumu, minētais jautājums ir risināms tiesas ceļā.
5. Likuma “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām” regulē valsts vai pašvaldības tiesību realizāciju, taču visai maz aplūko indivīda tiesības tikt aizsargātam pret valsts izdarītajiem tiesību aizskārumiem.
6. Nav vienoti izstrādāta prakse gadījumiem, ja jānosaka nekustamā īpašuma daļas apmērs, kas būtu nepieciešams tieši attiecīgajām sabiedriskajām vajadzībām. Līdz ar to lemjot par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu tikai tajā daļā, kas ir

nepieciešama valstij vai pašvaldībai, var tikt būtiski aizskartas vairākas Satversmē nostiprinātas pamattiesības.

7. Latvijā nav izstrādāta vienota un efektīva sistēma indivīda tiesību aizsardzībai, ja persona nevēlas noslēgt vienošanos par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu gadījumos, kad atsavinot tikai daļu nekustamā īpašuma atlikušais zemes gabals var kļūst mazvērtīgs vai nederīgs. Tādējādi ir izvērtējams, vai šādā situācijā indivīds nav ierobežots realizēt Satversmes 92.panta nostiprinātās pamattiesības.
8. Likuma Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.pantā nav noteikts, kurā no nekustamā īpašuma atsavināšanas stadijām atsavināmā īpašuma īpašnieks ir pilnvarots izmantot minētajā tiesību normā noteiktās tiesības prasīt nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā un kura tieši institūcija ir tiesīga lemt par nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā.
9. Pēc iestādes pieņemta lēmuma par attiecīgā zemes gabala atsavināšanu indivīda iespējas aizstāvēt savas intereses administratīvā procesa kārtībā nav realizējamas, jo administratīvā procesa kārtībā pārsūdzams ir iestādes galīgais lēmums. Šajā gadījumā tas ir Saeimas pieņemts likums, kas nav pakļauts administratīvo tiesu kontrolei. Ievērojot Satversmes 85.pantā un Satversmes tiesas likuma 1.panta pirmajā daļā noteikto, izvērtēt Saeimas pieņemtu likumu atbilstību Satversmei, ir Satversmes tiesas kompetencē.
10. Būtu nepieciešams pilnveidot likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.panta regulējumu attiecībā uz indivīda tiesību aizsardzības iespējām gadījumos, ja atlikušā zemes gabala vērtība acīmredzami kļūst mazvērtīga vai nederīga. Šobrīd nav noprotams, kurā no nekustamā īpašuma atsavināšanas stadijām atsavināmā īpašuma īpašnieks ir pilnvarots izmantot minētā likuma 15.pantā noteiktās tiesības prasīt nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā un kura institūcija uz tā pamata ir tiesīga lemt par nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā.
11. Iestādes tiesību apjoms lemjot par atsavināmā nekustamā īpašuma apjomu un taisnīgas atlīdzības noteikšanu ir ierobežots. Iestādes tiesību realizācijas robežas ir saistītas ar likuma „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu” regulējumu, kas nosaka, ka valsts un pašvaldību finanšu līdzekļi un manta ir jāizmanto likumīgi un atbilstoši iedzīvotāju interesēm, novēršot to

izšķērdēšanu un nelietderīgu izmantošanu. Tādējādi ir nepieciešams konkretizēt attiecīgo institūciju tiesību apjomu lemjot par atsavināmā īpašuma apmēru.

12. Būtu nepieciešams konkretizēt likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.pantā minēto jēdzienu – mazvērtīga, kas ļautu pašvaldībai rīkoties ne tikai sabiedrības, bet arī indivīda interesēs, nepārkāpjot Latvijas tiesību aktos noteiktās tiesības. Tādējādi tiktu risināta situācija, vai likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 15.pants būtu speciāls pret likumu „Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu”. Tādējādi institūcija būtu pilnvarota risināt jautājumu par visa nekustamā īpašuma atsavināšanu gadījumos, kad atlikusī nekustamā īpašuma daļa pēc atsavināšanas acīmredzami kļūs mazvērtīga.
13. Vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē pēc būtības nevar lemt par nekustamā īpašuma atsavināšanu pilnā apmērā, jo Satversmes 105.pants un likuma „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 1.pants kā pamatprincipu izvirza nekustamā īpašuma atsavināšanu ar likumu.
14. Taisnīgas atlīdzība ir kritērijs, kas nosaka, vai atsavinot nekustamo īpašumu indivīda tiesību aizskārums tiek pienācīgi atlīdzināts, lai neradītu nesamērīgu tiesību aizskārumu apmēru.
15. Šobrīd nav izstrādāta vienota sistēma attiecībā uz nekustamā īpašuma vērtēšanas principiem un taisnīgas atlīdzības noteikšanu atsavinot nekustamo īpašumu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām.
16. Konkrēti principi taisnīgas atlīdzības noteikšanai, nodrošinātu, ka iestādes piespiedu atsavināšanas gadījumos vadītos pēc vienotiem principiem, savukārt īpašniekiem nebūtu pamats izvirzīt nepamatotas un nesamērīgi augstas prasības.

Annotation

The author of the bachelor paper “Pending matters of the forced dispossession of private property for governmental or public goods in Latvia” analyzes problems of legal regulations of forced dispossession of the private property for governmental or public goods. The aim of the bachelor paper is to find solutions for the possible protection of individual rights and carry out proposals for efficiency improvement of forced dispossession of private property.

The bachelor paper consists of three chapters: discussion of the forced dispossession of private property in the Constitution, discussion of the possible protection of individual rights, discussion of perception of the notion “fair compensation” and determination of fair compensation.

In order to accomplish the goal of the bachelor paper, the author carries out analyses based on regulations, scholarly literature and analyses of the jurisprudence. In conclusion, the author proposes theses and proposals for improvement of the efficiency of legal acts, in order to eliminate the analyzed problems in the paper.

Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts

Literatūra

1. Eglītis V. Ievads Konstitūcijas teorijā. Latvijas Vēstnesis. 2006.
2. Gertners E. Īpašuma atsavināšana – līdzeklis cīņā ar spekulantiem. Rīgas Balss. 2008.gada 12.jūnijs.
3. Gūtups A., Kalniņš E. Civillkuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: TNA. 2002.
4. Juridisko terminu vārdnīca. Nordik Rīga, 1998.
5. Latvijas Republikas pārstāvniecības Apvienoto Nāciju Organizācijā. Cilvēktiesības. Pieejams: <http://www.latviaspb.ru/lv/ano/virzieni/Cilvektiesibas/> (aplūkots 2009.gada 12.maijā).
6. Letinskis E. Kas ir īpašuma tirgus vērtība un kas ir īpašuma vērtība? Pieejams: <http://www.edgarsletinskis.lv/2008/07/03/kas-ir-ipasuma-tirgus-vertiba-un-kas-ir-ipasuma-vertiba> (aplūkots 2009.gada 25.maijā).
7. Levits E. Vispārējās cilvēktiesību teorijas pamati. Rakstu krājums. Raka. 2003.
1. Levits E. Samērīguma princips publiskajās tiesībās. *Likums un Tiesības*, 2000, nr.9.
2. Neimane I. Īpašuma tiesības kā cilvēka pamattiesības. *Jurista vārds*. 2004.gada 7.decembris, Nr.47
3. Nekustamā īpašuma cenas kļūst pieņemamākas gan īres, gan nomas tirgū. 2009.gada 12.marts. Pieejams: <http://www.latio.lv/lv/zinas/2274/> (aplūkots 2009.gada 16.aprīlī).
4. Kļaviņš un Slaidiņš/Lawin. Pilnveido likumu par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu. Pieejams: <http://www.lawin.lv/html/likumdosana/aktualitates/26013.php> (aplūkots 2009.gada 22.maijā).
5. Pleps J. Satversmes 8.nodaļas interpretācijas pamatnostādnes Satversmes tiesas praksē. Pieejams: http://dukonference.lv/raksti_pdf/Pleps+.pdf (aplūkots 2009.gada 13.maijā).
6. Rasa A. Cerību uz īpašumu tiesiskie aspekti (I). *Likums un Tiesības*. 2008.gada aprīlis. nr.4.

7. Reine I. Tiesības uz īpašumu un īpašuma atsavināšana valsts vai sabiedriskajām vajadzībām. 1950. gada Eiropas Cilvēka tiesību pamatbrīvību aizsardzības konvencija un Latvijas likumdošana. B.i.
8. Rodiņa A. Kā pareizi saprast konkrēto kontroli. Jurista vārds. 2002.gada 7.maijs. Nr.9 (242).
9. Sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības. Tiesības uz īpašumu. Latvijas Republikas Tiesībsargs.2007.gada 19.decembris.
Pieejams:http://www.tiesibsargs.lv/lat/cilvektiesibas/socialas__ekonomiskas_un_kulturas_tiesibas/ (aplūkots 2009.gada 10.maijā).
10. Voroncovs A. Kad atlīdzības apmēru nosaka tiesa. *Jurista Vārds*, 2007.gada 17.jūnijs, Nr.29
11. Ziemele I. Cilvēktiesību rangs Latvijas tiesību normu hierarhijā. Satversmes reforma Latvijā: Par un pret, Ekspertu seminārs. Sociāli ekonomisko pētījumu institūts „Latvija”. Rīga. 1995.
12. 1918.gada 18.novembris – 1940.gada 17.jūnijs. Latvijas Vēstures institūts. Latvijas hronika.
Pieejams: <http://www.lv.lv/?menu=lv90&file=1917> (aplūkots 2009.gada 7.maijā).
13. Appraisal Institute U.S The Appraisal of Real Estate. - Illinois 10. edition.
14. Coleman J., Shapiro S., The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law, Oxford: University Press, 2004.
15. Halsbury's Laws of England/Compulsory Acquisition of Land. Volume 8 (1). 2003.
16. Washington University Global Studies Law Review.
Pieejams: http://law.wustl.edu/wugslr/issues/volume5_3/p523Renard.pdf (aplūkots 2009.gada 12.maijā).
17. Щербакова Н. А. Экономика недвижимости: Учебное пособие. – Ростов н/Д: Феникс 2002 г. – 7 стр.

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, Nr.43.
2. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pirmais protokols: LR starptautiskais līgums. 1998.gada 1.novembris.

- Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eck1prot.htm> (aplūkots_2009.gada 11.aprīlī).
3. Līgums par Eiropas Savienību: LR starptautisks līgums, 1993. gada 1. novembris.
Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/ce32120061229lv00010331.pdf> (aplūkots 2009.gada 11.aprīlī).
 4. Civillikums: LR likums. *Ziņotājs*. 1992.gada 30.janvāris. nr.4.
 5. Par nekustāma īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām.
LR likums. *Ziņotājs*. 1992.gada 15.oktobris. Nr. 39.
 6. Būvniecības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1993.gada 30.augusts. nr.131.
 7. Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1995.gada 2.augusts. nr.114.
 8. Satversmes tiesas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1996.gada 14.jūnijs. Nr.103.
 9. Aizsargjoslu likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1997.gada 25.februāris. Nr.56/57.
 10. Par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 1997.gada 13.jūnijs. Nr.143/144.
 11. Civilprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998.gada 3.novembris, Nr.326/330.
 12. Teritorijas plānošanas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 2002.gada 22.maijs. Nr.88.
 13. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 2002.gada 6.jūnijs, Nr.94
 14. Par zemes atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 2002.gada 18.jūnijs. nr.91.
 15. Par nekustamo īpašumu atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 2008.gada 19.jūnijs. nr.94.
 16. Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām – Dienvidu tiltā pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 2008.gada 20.oktobris. Nr.164.
 17. Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi: Rīgas domes saistošie noteikumi Nr.34, 2005.gada 20.decembris.

- Pieejams: http://www.rdpad.lv/uploads/normativie%20akti/RD_saist_not_34.pdf
(aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).
18. Īpašuma vērtēšanas standarti - 0.daļa: Vispārīgie jēdzieni un vērtēšanas principi.
Latvijas Vēstnesis. 2002.gada 18.decembris. Nr.185.
19. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Proklamēta Eiropas Savienības Nicas Eiropadomes laikā 2000. gada 7. decembrī. Nav spēkā.
Pieejams:
<http://eur-lex.europa.eu/lv/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303LV.01000101.htm>
(aplūkots 2009.gada 11.aprīlī).
20. Grozījumi likumā *Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām*. Latvijas Vēstnesis. 2005.gada 29.jūnijs. Nr.99. Nav spēkā.
21. Par nekustamas mantas piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām:
LR likums. *Likumu un noteikumu krājums*. 1923.gada 2.jūnijs. nr.8. Nav spēkā.

Juridiskās prakses materiāli

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta lēmums lietā Nr.A70140086, SKA-792/2008 5.4.punkts. 2008.gada 1.decembris
Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department3/2008/?print=1> (aplūkots 2009.gada).
2. Par likuma *Par nekustamo īpašumu atsavināšanu Terehovas robežkontroles punkta vajadzībām* 1. panta 1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam: Satversmes tiesas lēmums par lietas ierosināšanu, 2009.gada 13.janvāris.
Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/lem_ierosin_2009_01czyw.htm
(aplūkots 2009.gada 1.maijā).
3. Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām – Dienvidu tilta pār Daugavu 3. kārtas būvniecībai” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam: Satversmes tiesas lēmums par lietas ierosināšanu. 2009.gada 27.marts.
Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/lem_ierosin_2009_06.htm (aplūkots 2009.gada 20.maijā).

4. Saeimas atbildes raksts Satversmes tiesai lietā Nr.2009-0101. Nepublicēts. Pieejams Saeimas kancelejā, Nr.2009-01-01, reģ.nr. 1 - 1 - n/10 - (9/09), 2009.gada 12.februāris.
5. Saeimas atbildes raksts Satversmes tiesai lietā Nr.2009-06-01. Nepublicēts. Pieejams Saeimas kancelejā, lietas Nr. 2009-06-01, reģ.nr. 1 - 1 - n/82 - (9/09), 2009.gada 23.aprīlis

Tiesu prakse

1. ECT lieta: 7151/75, 7152/75, „Long-term expropriation permits and prohibitions on construction” 1982.gada 23.septembra spriedums lietā *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*
Pieejams:<http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/c4a943a53ef323c5c125663b0037f05c/b4d78b6015599f88c1256640004c26ea?OpenDocument> (aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).
2. ECT lieta: 8793/79, „Long leasehold system of tenure in England and Wales - occupying tenants of dwellinghouses empowered to acquire the property on certain conditions (Leasehold Reform Act 1967, as amended)”. 1986.gada 21.februāra spriedums lietā *James and others v. The United Kingdom*
Pieejams:<http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/0ef9f8927a96c5a5c1256640004c2410?OpenDocument> (aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).
3. ECT lieta: 13092/87, „The State, deemed to be the owner of such agricultural and forest property was automatically given the use and the possession of it.” Spriedums lietā „Holy Monasteries v. Greece”. 1994.gada 9.decembris.
Pieejams: <http://www.humanrights.lv/hrmag/ect/sprholy.htm> (aplūkots 2009.gada 11.maijā).
4. ECT lieta: 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81, 9405/81. „Nationalisation under the Aircraft and Shipbuilding Industries Act 1977 - complaints concerning terms and related matters” 1986.gada 8.jūlija spriedums „Litgow and others v. The United Kingdom”

- Pieejams:<http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/2422ec00f1ace923c1256681002b47f1/e19814065ecebb57c1256640004c2376?OpenDocument> (aplūkots 2009.gada 12.maijā).
5. ECT lieta: 13616/88, „Court had held that its judgment constituted in itself sufficient just satisfaction as to the non-pecuniary damage.” 1994.gada 22.februāra spriedums lietā *Hentrich v. France* 71.punkts.
- Pieejams: <http://www.javier-leon-diaz.com/property/Hentrich%20v%20France.pdf> (aplūkots 2009.gada 19.maijā).Eiropas Cilvēktiesību tiesa 1994.gada 9.decembra spriedums lietā „Holy Monasteries v. Greece”.
- Pieejams: <http://www.humanrights.lv/hrmag/ect/sprholy.htm> (aplūkots 2009.gada 15.maijā).
6. ECT lieta: 17849/91. „No one shall be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment. Inhuman treatment is treatment which deliberately causes severe mental or physical suffering.” spriedums lietā „Pressos Compania Naviera S.A. and others v. Belgium”. 1997.gada 3.jūlijs.
- Pieejams:<http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/2422ec00f1ace923c1256681002b47f1/d74016007b63621ac1256640004c2e42?OpenDocument> (aplūkots 2009.gada 12.maijā).
7. ECT lieta: 136/1996/755/954 „Search of residential premises carried out in connection with administrative criminal law proceedings -- Interference "in accordance with the law" and pursued aim consistent with Convention: "prevention of disorder or crime”. ECT 1997.gada 16.decembra spriedums lietā ”Camenzind v Switzerland”.
- Pieejams: http://www.hrcr.org/safrica/privacy/camenzind_switzerland.html (aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).
8. ECT lieta: 19639/92, „Delays in payment of additional compensation for expropriation; statutory interest for delay insufficient to compensate for loss caused by high monetary depreciation”. spriedums lietā „Aka v. Turkey”. 1998.gada 23.septembris.
- Pieejams: <http://www.humanrights.lv/hrmag/ect/spraka.htm>. (aplūkots 2009.gada 10.maijā)Eiropas
9. Par Latvijas Republikas Augstākās padomes 1992.gada 15.septembra lēmuma "Par Latvijas Republikas likuma "Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts

- vai sabiedriskajām vajadzībām" spēkā stāšanās kārtību" 2.punkta (1996.gada 19.decembra likuma redakcijā) atbilstību 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1.pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.09-02 (98). *Latvijas Vēstnesis*, 1998.gada 5.maijā, Nr.122/123.
10. Par Civilprocesa likuma 348.panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2001-08-01, *Latvijas Vēstnesis*, 2002.gada 18.janvāris, Nr.10.
 11. Par Ministru kabineta 2001. gada 31. jūlija noteikumu Nr. 349 "Grozījumi Ministru kabineta 1995. gada 3. oktobra noteikumos Nr. 291 "Suņu un kaķu turēšanas noteikumi"" atbilstību Satversmes 105. pantam un Ministru kabineta iekārtas likuma 14. panta 3. punktam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 23.4.punkts. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. gada 21. maijs, Nr.75.
Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/Spriedums_2006_38_03.htm (aplūkots 2009.gada 12.maijā).
 12. Par Ministru kabineta 2001.gada 8.augusta rīkojuma nr.401 „Par bīstamo atkritumu sadedzināšanas iekārtas izvietojumu Olainē” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 111. un 115.pantam, Atkritumu apsaimniekošanas likuma 5.pantam un 6.panta 1.–3.punktam, likuma „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 3. un 11.pantam, likuma „Par piesārņojumu” 14.pantam un 17.panta pirmajai daļai, kā arī likuma „Par vides aizsardzību” 11.pantam”, 2007.gada 21.decembra Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2007-12-03 “Par Ādažu novada teritorijas plānojuma daļas, kas paredz Lielā Baltezers applūstošās teritorijas apbūvi, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2002-14-04. *Latvijas Vēstnesis*, 2003.gada 18.februāris, nr.26
 13. Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005- 12-0103, 2005.gada 16.decembris
 14. Par likuma "Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 16. punkta 12. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. Pantam : Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2006-04-01 15.3.punkts. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.
 15. Par Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 17 “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” un 2005. gada 9. jūnija likuma “Grozījumi likumā “Par nekustamā

- īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2005- 12-0103. Satversmes tiesa 1998.gada 30.aprīļa spriedums Nr.09-02 (98) *Latvijas Vēstnesis*, 2005.gada 20.decembris, Nr.203.
16. Par Limbažu pilsētas domes 2006. gada 25. janvāra saistošo noteikumu Nr. 4 "Limbažu pilsētas teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi" plānojuma, ar kuru zemes gabals Cēsu ielā 24 iekļauts Limbažu pilsētas teritorijas izmantošanas un nekustamo īpašumu lietošanas mērķu grupas dabas pamatnes teritorijas vai brīvās izbūves teritorijas mežaparku un parku teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2006-38-03 secinājuma daļas 10.punktu. *Latvijas Vēstnesis*, 2007.gada 28.aprīlis, Nr.70.
17. 2007.gada 21.decembra Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2007-12-03 “Par Ādažu novada teritorijas plānojuma daļas, kas paredz Lielā Baltezera applūstošās teritorijas apbūvi, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam”.
18. Par Civillikuma 1231.panta 2.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam: Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2008-11-01secinājuma daļas 10.punktu, *Latvijas Vēstnesis*, 2008.gada 23.decembris, Nr.200.
19. Par Komerclikuma 142.panta otrās daļas un 284.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105.pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2008-12-01, *Latvijas Vēstnesis*, 2009.gada 6.februāris, Nr.21.

Citi materiāli

1. Eiropas Parlamenta Atzinuma Nr.2008/2085(NI) Ierosinājuma daļa.
Pieejams:http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ad/741/741480/741480lv.pdf (aplūkots 2009.gada 10.maijā).
2. Eiropas Parlamenta Atzinuma Nr.2008/2085(NI) Ierosinājumu daļa, 2008.gada 10.septembris.
Pieejams:http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ad/741/741480/741480lv.pdf (aplūkots 2009.gada 22.aprīlī).
3. Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1992.gada 16.jūnija vakara sēžu stenogramma.

- Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1992/st_920617v.htm (aplūkots 2009.gada 29.aprīlī).
4. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilkums (1920–1922). Latvijas Republikas Satversmes II daļas projekta apspriešana. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006 (kompaktdisks).
 5. Datubāze *Nais*. www.nais.lv.
 6. Par termiņiem institūcija, konstitūts, orgāns: LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr.14. 2002.gada 31.maijs. Prot. Nr. 4/1028.
Pieejams: <http://termini.lza.lv/article.php?id=64> (aplūkots 2009.gada 23.aprīlī).
 7. Sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības. Tiesības uz īpašumu. Latvijas Republikas Tiesībsargs.2007.gada 19.decembris.
Pieejams:http://www.tiesibsargs.lv/lat/cilvektiesibas/socialas__ekonomiskas_un_kulturas_tiesibas/ (aplūkots 2009.gada 30.aprīlī).
 8. *Par nekustamo īpašumu atsavināšanu valsts vajadzībām Latvijas Nacionālās bibliotēkas projekta īstenošanai nepieciešamajā teritorijā* anotācija.
Pieejams: http://www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1076_2 (aplūkots 2009.gada 20.aprīlī).
Par nekustamā īpašuma atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām efektīvizēšanu. Satiksmes ministrijas informatīvais ziņojums. 2008.gada 10.jūnijs.
Pieejams: polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file18608.doc (aplūkots 2009.gada 10.aprīlī).
 9. *Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām - Dienvidu tilta pār Daugavu 3.kārtas būvniecībai* anotācija.
Pieejams: http://www.saeima.lv/saeima9/lasa?dd=LP0833_0 (aplūkots 2009.gada 12.aprīlī).
 10. Pilnveido likumu par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu. Kļaviņš un Slaidiņš/Lawin.
Pieejams: <http://www.lawin.lv/html/likumdosana/aktualitates/26013.php> (aplūkots 2009.gada 20.maijā).

Arhīvu materiāli

1. 2008.gada 13.oktobra Latvijas Republikas Saeimas frakcijas Jaunais laiks likuma Par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedriskajām vajadzībām – Dienvidu tilta pār

Daugavu 3.kārtas būvniecībai Valsts prezidentam nosūtītais otrreizējās caurlūkošanas lūgums, npublicēts, pieejams Valsts prezidenta kancelejā. Nr.8/3-2-n/157-(5/08)

2. 2008.gada 17.oktobra Valsts prezidenta likumdošanas iniciatīvas vēstule Nr.435 Saeimas priekšsēdētājam.

Pieejams:http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/item_1742_1059_001.pdf (aplūkots 2009.gada 10.aprīlī).

1. 2009.gada 8.janvāra Valsts prezidenta kancelejas vēstule Valsts kanceļejai. Npublicēts. Pieejams Latvijas Valsts prezidenta kancelejā. Nr.90

Apliecinu, ka bakalaura darbu esmu uzrakstījis patstāvīgi, izmantojot darbā norādītos avotus,
un darbs nav plaģiāts.

Rīgā,

2009.gada 29.maijā

_____ /I.Grostiņa/

Bakalaura darbs aizstāvēts:

Bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2009.gada ____.

un novērtēts ar atzīmi _____

Komisijas priekšsēdētajs _____